

חברת תקצירים של הכנס האנתרופולוגי ה-39:

"הבית: מבטים אנתרופולוגיים"

אוניברסיטת חיפה 29-30 מאי 2011

- 7..... בית רוחני, בית קהילתי ובית פיזי: מקום וקהילתיות ברוחניות העכשווית.
- 7..... יו"ר: חן ברם.
- 7..... מתדיין: חנן אלכסנדר.
- 7..... רחל ורצברגר: בית ניצב ובית הרוס: בית, קהילה, ורוחניות בעידן החדש בישראל.
- 8..... חן ברם: בית רוחני, קהילה, ובניית בתים: המקרה של ה"אהמסטה-קבזה" (Ahmsta-Kebzeh).
- 9..... שי פררו: מבית האלה ועד לבית מורגיין: מוקדים ליצירתה של קהילה דתית ברוח הפגאניזם העכשווי בבריטניה.
- 10..... בית, התיישבות, התנתקות.
- 10..... יו"ר ומתדיין: ניר גזית.
- 10..... אורלי צרפתי: תוכנית התנתקות - המאבק על הבית האישי והבית הלאומי.
- 11..... לירון שני: "מרשם ליישוב" - מעורבותם של מפוני גוש קטיף וארגוני הסביבה בהקמתו ועיצובו של הישוב 'מרשם' במזרח לכיש.
- 11..... רעות שליב: שגרה, בית, ופרידה מבית בקרב אנשי גוש קטיף.
- 12..... בתים אחרים: על התבייתות במקומות שאינם הבית.
- 12..... יו"ר: הודל אופיר.
- 12..... מתדיינת: תמר ברגר.
- 13..... הודל אופיר: על ריקוד וגוף כבית: חווייתן של מורות לריקוד.
- 13..... עיינה סופר: "הכי בבית בעולם"? פרקטיקות של עשיית בית בתנועה בקרב נוסעים מתמידים.

אפרת נוי ותמר רפפורט: "לראות את קטמון ולחזור הביתה": על אהדת כדורגל ירושלמיות ב'הפועל קטמון'.	14
בית המגורים (house) - בין הבית (home) למערכת הדיור (housing)	15
יו"ר: רחל קלוש	15
מתדיין: דן רבינוביץ	15
הוטל שפירא: בית יהודי במזרח ירושלים: בין פעולת "גרילה" מקומית למדיניות ישוב לאומית.	15
ליאת סאבין בן-שושן : על סף הבית: המבט הקולנועי וייצורו של מרחב פוליטי-אזרחי ביומני פרלוב.	15
מיכל חכם: בין שתי הזירות: הבתים המדומיינים של גוטמן ורובין.	16
דקלה יזהר: ייצור הבית האישי: התבוננות במגורים כצורות אזרחות חדשות...	17
Houses and Homes: Spaces of Remembering and Forgetting.	17
Janet Carsten, Professor of Social and Cultural Anthropology, University of Edinburgh	17
מבחר מבטים על הבית המטפורי והדיסיפלינארי	18
יו"ר: חאלד פוראני	18
Yehuda C. Goodman and Sigal Goodin: Making Piety: The Moral Labor of Spiritual-Supervisors.	18
ליאורה צרפתי: מקדש ביתי והבית כמקדש בשמאניזם הקוריאני.	18
Khaled Furani: Theological Recesses in the House of Anthropology.	20
אורית הירש: כשהרחוב הוא הבית – על כלבים ואנשים משוטטים ברחובות אתונה.	20
משא ומתן בבית ועל הבית.	21
יו"ר: מייקל סולטמן	21
יפה מושקוביץ ויובל אשוש: השינוי התרבותי במפעל "בראשית" (הבית) האם הוא סמלי או ממשי?	21
סיגל עוזרי רויטברג: מפלגת העבודה הישראלית: ערעורו של הבית הפוליטי...	21
גדי ניסים: ועדי עובדים נאבקים על הבית.	22

22	מייקל סולטמן: גישור משפטי - ההיבט האנתרופולוגי.
23	היפר מודרניות בקהילות מסורתיות: על הגבול הדק בין הצלה להצפה
23	יו"ר: ציפי עברי.
23	מתדיינות: עמליה סער וציפי עברי.
	עמליה סער: עולות על המסלול המהיר להיפר-מודרניות: המקרה של נשים
24	בדוויות בגליל.
	ציפי עברי ואלי תימן: לפחד מן הפחד: נשים הרות חרדיות ובדיקות אבחון טרום
24	לידתיות.
	ענת רוזנטל: מג'נבה וניו-יורק לכפר ובחזרה: תוכניות בריאות ורווחה ואימוצה של
25	"שפת הפיתוח" בחיי הכפר במלאווי.
25	(אין) בית: מבטים בין-תחומיים.
25	יו"ר: זיוה קולודני.
25	מתדיינת: תמר אלמור.
25	זיוה קולודני: בית. 'משכנות עוני'. חורבה.
25	מר מיקי קרצמן: 'לא מוכר'.
26	מר חנא פרח כפר בירעים: חצי / אין: כפר בירעים - מודל לתיקון.
26	דר' תמר ברגר: 'עלה וצנח'.
26	Public Events, Private Events: Special Event in Honor of Prof. Don Handelman
26	Chairman: David Shulman
26	Bruce Kapferer Discussant:
	Carol Kidron: Embracing and Domesticating the Lived Memory of
	Genocide: Holocaust Survivor and Descendant Memory-Work at the
27	'House of Being'.
	Einat Bar-On Cohen: Rituals of Succession to the Throne of Hirohito,
27	Emperor of Japan, and the Forces of Homology.
	Yoram Carmeli: Bodies, Play and Illusion: a Look at the Acrobat's
28	and the Gymnast's Handstand in 1975 Britain.
29	בית של אמנים – בית באמנות.
29	יו"ר: דבי גולדן.

29 אורנה בן מאיר: ייצוגי הבית בתיאטרון הישראלי.
30 מירי גל-עזר: "המפסיד מרוויח": בית של אמנים ישראליים.
30 רעות בנדריהם: "סיפור של מקום"- רבי שיח ציבוריים כזירת מאבקים של זהויות.
31 ישראל כ"בית חדש" עבור פליטים אפריקאיים
31 יו"ר : רבקה רייכמן
32 הדס ירון: להיות בביתם של אחרים: מבקשי מקלט מאפריקה בישראל.
32 ליסה אנטבי ימיני: בניית בית מחדש על ידי מבקשי מקלט בישראל.
33 רייצ'ל פוזנר גליה צבר: מסעדות של מבקשי מקלט אפריקאים בתל אביב כמרחב ביתי מעצים.
34 מעיין בורשטיין: מבקשי מקלט מאפריקה בכפר נוער בישראל.
34 הוראת האנתרופולוגיה: מבוא למתקדמים
34 יו"ר: ג'קי פלדמן
35 קרן פרידמן-פלג: בין ידיעה לחוויה: הוראת אנתרופולוגיה כדיאלוג פתוח.
35 יוני מזרחי: מבוא לאנתרופולוגיה
36 גדי נסים: על האקזוטיקה והוראת האנתרופולוגיה
36 גיא שלו ולירון שני: "לקרוא, לחשוב, לכתוב" - "דף חושב" ככלי אפקטיבי בהוראת מבוא לאנתרופולוגיה
37 Total Immersion and its Discontents: Anthropological Fieldwork Since the 1980s*
37 Chair: Tamar Kaneh
37 Informal Discussion with Prof. Janet Carsten, Guest of Honor of the 2011 Meeting.
37 * Panel restricted to PhD & M.A. students by prior registration.
38 מופע הבית
38 יו"ר ומתדיין: חיים נוי
38 יורם בילו: בין מקום קדוש לאדם קדוש: אקולוגיה משיחית, פרקטיקות של הנכחה והתגלויות במרכז חב"ד "770".

ניר אביאלי: רוחות בעליית הגג, מטבח בסלון ושישה חדרי שינה ריקים: "הבית החדש" בעיירה הווייטנאמית הוי אן.	39
Performing home within a destroyed village: Adoram Schneidleder: The examples of Iqrit and Bir'em.	39
נעמה שקד-לוי: ג'יפ, מגדר ובית ב"מלכת המדבר".	41
Indigenous, Migrant, Settler and Post-settler Homes	42
Chair: Yehuda Gudeman	42
Jackie Feldman: "Don't you feel privileged to come back home?": Guiding Christians as Israeli identity practice.	42
Claire Snell-Rood: From Jungle to a City Slum residents' changing amidst Delhi's urban development moral meanings of home	42
David Trigger: Home, place and belonging in Australia.	43
Pnina Motzafi-Haller: Customary Strangers: Changing patterns of mobility and sedentarization among Banjara service nomads of Rajasthan, India.	44
הבית האחרון – טקסי קבורה ובתי קברות חדשים בישראל	44
יו"ר: ומתדיין: הנרי אברמוביץ	44
אדריכל אורי פונגר: 'מוילה לרב קומות: שינוי בתפיסה מרחבית 'המגורים האחרונים".	44
אלון נתיב, מנכ"ל "עלי שלכת": חופש הבחירה במשכנו האחרון של אדם	46
הנרי אברמוביץ: טקסי מוות כביטוי לשינוי חברתי ניתוח השוואתי אנתרופולוגי.	46
בית וביתיות מבטים פואטיים	47
יו"ר: עפרה גולדשטיין-גדעוני	47
איתן וילף: 'Taking it Home' על המשמעות המשתנה של הבית בהקשר הסטנדרדיזציה התרבותית בחינוך המקצועי למוסיקת הג'אז.	47
עפרה גולדשטיין-גדעוני: בישול אלגנטי: מלכות קינוחים ועקרות בית כריזמטיות כהתגלמות "עקרת הבית החדשה" ביפן של שנות ה-2000.	47
דבורה גולדן וחן ברם: היעלמותו של המרחב הביתי במרחב החינוכי: המקרה של ילדי עולים בגן ילדים ישראלי ובמערכת החינוך בכלל.	48

הילה צבן: להגר הביתה: השפעות מרחביות ותרבותיות של "הגירה גבוהה"	49
הבית בפרספקטיבה סוציולוגית היסטורית	50
יו"ר ומתדיינת: עמליה סער	50
דבי ברנשטיין: הגירה והסדרי דיור, המקרה הישראלי לפני קום המדינה ולאחריה.	50
סואעד מוחמד: תמורות במשכן הבדווי בגליל והשלכותיו החברתיות והתרבותיות.	51
עפרה טנא: שינוי בעיצוב חלל המגורים בתל-אביב ברבע השני של המאה ה-20, כביטוי לשינויים במשפחה המערבית.	52
נועה חזן: בונים מדינה מצלמים גזע: ניתוח תצלומי בתים בישראל משנות החמישים והשישים	53
סיכום הכנס: מסקנות ושאלות פתוחות	54
Nurit Bird-David, President of the Israeli Anthropological Association	54
Ha-Bayit, Homes and Houses. Anthropological Perspectives	54

בית רוחני, בית קהילתי ובית פיזי: מקום וקהילתיות ברוחניות העכשווית

יו"ר: חן ברם

מתדיין: חנן אלכסנדר

"הרוחניות העכשווית" נתפסת לעיתים קרובות כחלק מתופעות העידן-החדש הנשלטות על ידי ההיגיון של הקפיטליזם המאוחר, במסגרתו נעים הצרכנים בין "מרכולות" רוחניות שונות. בגישה של 'הסופרמרקט הרוחני' נתפסות התורות הרוחניות כמעין 'מוצר צריכה' המתקיים בתוך מרכזי קניות (חלקם ממשיים, חלקם וירטואליים), יותר מאשר "בית", והצרכנים בוחרים מה הם "קונים" ולוקחים לביתם שלהם. אולם, באיזו מידה הרוחניות העכשווית יכולה להציע גם "בית" במובן שמאחד יחד את האינדיבידואלי הרוחני והקהילתי, ומשליך גם על ה"בית" של היחיד? בפועל, המציאות החברתית מראה כי השאיפה לקהילתיות, עליה מצביעים מדעני החברה לא פסח על המרחבים החברתיים של הרוחניות העכשווית. אנשיהן מתקבצים לקהילות מסוגים שונים המייצרות גבולות שונים עם החברה שסביבן: החל מקבוצות מרושתות נטולות (כמעט) כל גבולות וכלה בכיתות המציבות גבולות נוקשים בין לבין החברה הרחבה.

במושג זה נבקש לבחון את הזיקה בין תופעות של רוחניות חדשה לבין קהילתיות, ואת מקומו של הבית בזיקה זו – החל מ"בית" כמטאפורה המקשרת בין תורה רוחנית לבין בית קהילתי, ועד לבית (או בתים) כמבנה פיזי שיכול להוות מקום מפגש ולימוד, מרכז לפעילות של קבוצה, או סמל לקיומה והמשכיותה. בה בעת אופיים של בתים אלה עומד בזיקה גם ליחס בין חברי הקבוצה למורה הרוחני, בינם לבין עצמם ובינם לבין הבתים והמשפחות שמהם הם באים.

נבקש להראות כי תחת הכותרת הרוחניות העכשווית מתקיימות תופעות רחבות ומגוונות, וכי במסגרת זו ניתן למצוא גם יצירת קהילות חדשות ומתפקדות, ניסיונות קהילתיים שלא צולחים או כאלה שיש בהם בעיתיות מובנית, כמו גם תופעות רוחניות שההיגיון שלהן אינו קהילתי בעליל.

רחל ורצברגר: בית ניצב ובית הרוס: בית, קהילה, ורוחניות בעידן החדש בישראל.

השאיפה לקהילה, אומר זיגמונד באומן, מהווה את אחד מסממניו העיקריים של העידן הנוכחי. עבור רבים בעידן זה משמש המושג קהילה כדימוי לבית במובן הרחב והמקיף – מטפורה לעולם רחב ומקיף אשר אמור לספק את כל מה שאדם עשוי להזדקק לו כדי לנהל חיים משמעותיים ומספקים בעולם בו הכול נתון באי וודאות וסיכון. החיפוש אחר קהילתיות לא פוסח על המרחבים החברתיים של התנועות הדתיות החדשות ורוחניות העידן החדש ואנשיהן מתקבצים לקהילות מסוגים שונים.

בהרצאה זו אעסוק באופן המוחשי בו חברים בשתי קהילות יהודיות-רוחניות: המקום ו-בית חדש ניסו לגבש קהילות/בתים סביב התמה של 'התחדשות רוחנית יהודית'. בקהילה המקום, התגוררו חברי קהילה בצוותא כך שהקהילה שימשה לחבריה גם בית פיזי של ממש, ואילו בקהילה השנייה, אף שחבריה לא התגוררו ביחד, ניכר מוטיב הבית בשמה: בית-חדש. בפועל, שתי הקהילות הללו לא האריכו ימים, והתפרקו תוך חמש-שש שנים מיום הקמתן. קהילת המקום התפרקה בהחלטה משותפת של חבריה ואילו קהילת בית חדש התפרקה לאחר שנודע כי רב ומנהיג הקהילה, הר' מרדכי גפני, ניצל מינית מספר עובדות וחברות קהילה.

בהרצאתי, המסתמכת על עבודת שדה שנערכה בשתי הקהילות האמורות בין השנים 2004-2006 לצורך עבודת דוקטורט, אעיין במשמעויות הסמליות השונות שניתנו למושג קהילה ובית על ידי חברי הקהילות. כפי שאראה משמעויות אלה התקיימו בזיקה לשיח אינדיבידואלי-אקספרסיבי המדגיש את מרכזיותו של הסובייקט ושל מימוש ה-ה-'עצמי' בתוך תהליכים של התפתחות רוחנית ואת מרכזיותה של מנהיגות כריזמטית ואבחן האופן בו משמעויות אלה והפרקטיקות שנלוו אליהן נקשרו להתפרקותן של הקהילות בפועל.

חן ברם: בית רוחני, קהילה, ובניית בתים: המקרה של ה"אהמסטה-קבזה" (Ahmsta-Kebzeh).

בהרצאה זו אבחן את הקשר בין יצירת "בית רוחני" במסגרות של "רוחניות חדשה" (New Spirituality) לבין בניית קהילה ובניית בתים שמשמשים את אנשי הקהילה ומהווים גם נקודות ציון מרכזיות בכינונה. אבחן סוגיות אלה באמצעות מקרה החקר של תורת האהמסטה-קבזה-The knowledge of the art of living, ובקצרה –ק'בזה (Kebzeh), שסביבה התגבשה, זה כעשרים שנה ויותר, קהילה הפועלת במערב קנדה. תורה זו מופצת ברחבי העולם, ויש לה תלמידים גם בישראל.

תורת הק'בזה גובשה ע"י מוראט יגאן (Murat Yagan), בן למשפחת אצולה אבחזית-צ'רקסית שהיגר מתורכיה לקנדה בשנות ה-60. בהגותו תפקיד חשוב למסורות צופיות, צ'רקסיות, נצרות ו"רוחניות חדשה" של הניו-אייג'. הוא עצמו התפרנס כנגר ובונה בתים, ולא מפעילותו כמורה רוחני.

ההרצאה מבוססת על עבודת שדה בקיץ 2009, ועל ראיונות עם מייסדים ופעילים באגודה זו.

במהלך הכינוס השנתי של אגודת הק'בזה התאכסנתי, לצד מבקרים אחרים, ב"בית הירוק"- אותו קנו ושיפצו יחד חלק מחברי הקהילה. חלקים ממנו משמשים כיום למגורים של חברי הקהילה, וחלקים אחרים משמשים להתכנסות, לימוד ואירוח. הדירות נמצאות בבעלות פרטית, לצד חלקים בהחזקה משותפת שהמורה אינו שותף בה (בשונה ממקרים של קבוצות רוחניות שזכות לכסוי תקשורתית בשל אופיין ה"כיתתי" לכאורה או למעשה). התבוננות בבתים ובנייתם מאירה סוגיות מרכזיות בתולדות קהילה זו: מעבודה משותפת של התלמידים עם המורה

בבנייה ושיפוץ בתים בתקופת ייסוד הקהילה, ועד לבניית כנסיה שמסמלת את השתרשותה של הקהילה במרחב הדתי הנוצרי של הפריפריה הקנדית.

התבוננות בשאלות של דיור, בניית בתים, בעלות והתכנסות – לא רק כמטאפורה אלא גם כפרקטיקה - שופכת אור על אופי ההתארגנות הקהילתית וזיקתה לתורה הרוחנית, ומסבירה את יכולתה של ה"קב'ה" לבנות קהילה וגם ליצור קשר פורה עם הקהילה הרחבה יותר סביבה, ועם זאת היא מלמדת על הקשיים שלה להפוך לתנועה רחבה יותר.

התבוננות בתלמידים ומורים של תורה זו בישראל, ובקשיים שלהם מראה מעין "תמונת ראי" שגם בה שאלות הקשורות בזיקה בין "בית" במובן הפיזי ובית רוחני תופסת מקום מרכזי.

שי פררו: מבית האלה ועד לבית מורגיין: מוקדים ליצירתה של קהילה דתית ברוח הפגאניזם העכשווי בבריטניה.

התפתחותה של תנועת הרוחניות הפמיניסטית בארה"ב ובבריטניה של שנות השבעים והשמונים מלמדת כי נשים רבות רואות בסימבוליזם של האלה גורם מחזק ומעצים. סימבוליזם זה קיים ברוב זרמי הפגאניזם העכשווי, אשר תחייתו מזוהה בעיקר עם התפתחותה של וויקה (Wicca) – דת הכישוף המודרנית – בבריטניה של שנות הארבעים וחמישים. במסגרת 'הגירתה' של וויקה לארה"ב במהלך שנות השישים והשבעים, ספגו הפולחנים והרעיונות הוויקאנים גוון פמיניסטי מובהק, אשר חזרו וחללו מאז שנות השמונים גם אל תוך הפגאניזם העכשווי הבריטי.

בבריטניה, אחת מנקודות החפיפה החשובות ביותר שבין תנועת הרוחניות הפמיניסטית לבין וויקה והפגאניזם המודרני, היא הכישוף הפמיניסטי של שאן מורגיין (Shan Morgain), אשר במהלך שנות השמונים והתשעים לאחת מן הדוברות הפופולאריות ביותר של הקהילה הפגאנית בבריטניה.

ב-1985 ייסדה שאן בלונדון את בית האלה (House of the Goddess) והחלה ללמד בו את המסורת הפגאנית הייחודית לה – Circlework. בית זה תפקד במשך 16 שנים כמקדש פגאני, מקום מפגש לעריכת שיעורים, סדנאות, טקסים ציבוריים ועוד. מסביב לבית האלה התפתחה גם קהילה פגאנית בהנהגת שאן, בשם HOG Clan Council.

ב-2001 החליטה שאן לפרוש מתפקידי הנהגה לחמש שנים, ובית האלה בלונדון נסגר. בשנת 2007 פתחה שאן את בית מורגיין (House Morgain) בוויילס הכפרית. בית זה משמש אף הוא כמקדש פגאני וכמרכז ליצירת קהילה ולעריכת טקסים, שיעורים וסדנאות, אך מאורגן בצורה ובקונספט שונה מאוד מקודמו הלוונדוני.

בהרצאה זו בכוונתי לדון במספר הבדלים מהותיים בעיצובם של שני בתים אלו כמוקדים לבנייתה של קהילה דתית שוויונית (איגלטרת) ברוח הפגאניזם העכשווי. לצורך כך אתבסס הן

על מקורות כתובים – ראשוניים ומשניים – והן על מחקר שדה וראיונות שערכתי בבית מורג'ין כחלק מעבודת הדוקטורט שלי.

בית, התיישבות, התנתקות

יו"ר ומתדיין: ניר גזית

אורלי צרפתי: תוכנית התנתקות - המאבק על הבית האישי והבית הלאומי.

בתודעה ההיסטורית היהודית הקמת מדינת ישראל קשורה למושג בית בשני הקשרים לפחות: האחד בהיסטוריה הרחוקה - חורבן הבית השני ובעקבותיו אובדן העצמאות המדינית והדתית. השני – בעת החדשה בהקשר של הצהרת בלפור התומכת "בהקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל".

כך, עוד בטרם הוקמה המדינה חזון בניין הארץ ויישובה (למשל, חומה ומגדל) הפך לנרטיב מכונן בהיסטוריה הציונית המתהווה. השואה העצימה את משמעות העדר הבית הלאומי ואת נחיצותו.

הסכסוך הישראלי ערבי מגלם מקום המדינה מאבק על הגדרת גבולותיו הפיסיים של הבית הלאומי היהודי דהיינו, מאבק על הכרה בגבולות המדינה.

תכנית ההתנתקות עליה החליטה ממשלת שרון (2005) הייתה ללא ספק אירוע טראומתי לציבור המתנחלים התופסים עצמם נאמני ארץ ישראל, שליחי האל המקיימים את הציווי המקראי של יישוב הארץ. עבורם, קריסתו של מפעל חיים התיישבותי (בניין הארץ) המלווה בפינוי פיזי כפוי מהבית בצו ממשלה הוא מצע למשבר אידיאולוגי - תיאולוגי. מועד הפינוי שנקבע ע"י ממשלת ישראל לתשעה באב – המציין יום אבל במסורת היהודית על חורבן הבית הראשון והבית השני – העצים את תחושתם של מתנגדי הפינוי, כי העיתוי אינו מקרי והוא מסמל במידה רבה את ראשיתו של חורבן הבית השלישי.

ניתוח טקסטואלי נרטיבי של סיקור מחאת המתנחלים בטקסטים תקשורתיים בתקופה הנדונה מלמד כי הקישור האסוציאטיבי לחורבן הבית ולמיתוס מצדה (הקשור אף הוא לחורבן הבית) – היה מרכזי ביותר בעיצוב המחאה. מטרת המתנגדים הייתה לצרוב בזיכרון הקולקטיבי הישראלי את ההתנתקות כאירוע חורבן טראומתי לדורות (ומכאן גם הקישור לשואה) העומד בסתירה מהותית הן לרעיון ההתיישבות הציוני והן לתפיסתם הדתית.

לירון שני: 'מרשם ליישוב' - מעורבותם של מפוני גוש קטיף וארגוני הסביבה בהקמתו ועיצובו של הישוב 'מרשם' במזרח לכיש.

המתח בין תפיסות שמקדמות פיתוח (Developmentalism) לבין גישות המקדשות את ה"סביבתנות" (Environmentalism) מתבטא במאבקים רבים בין אלו המנסים להקים את ביתם, לפתחו ולהתקיים מסביבתו, לבין אלו המנסים להגביל את הפיתוח, לשמר את הטבע ולהימנע ממעורבות בו. דרך ניתוח ביקורתי של מושגים "שיתוף ציבור", "פיתוח" ו"סביבתנות", הרצאה זו עוסקת במקרה בו עיצובו של ישוב חדש הינו תולדה של מאבק כזה, בין אלו המעוניינים להופכו לביתם ואחרים אשר התנגדו להקמתו – הקמת הישוב מרשם במזרח לכיש.

לאחר פינוי גוש קטיף החליטה המדינה על הקמת מספר ישובים במזרח לכיש אשר יעודו למפוני הגוש, החלטה שלוותה במאבק ציבורי עיקש. בעזרת ניתוח אתנוגרפי אטען שבניגוד למחקרים ומקרים רבים בהם דנים בתכנון הבא מלמעלה, במזרח לכיש התקיימה השתתפות פעילה מלמטה, מקרב פעילי השטח וארגוני החברה האזרחית.

במהלך ההרצאה אתמקד בשתי קבוצות עיקריות, מפוני גוש קטיף אשר התכוננו להתיישב במרשם, ומנגד אנשי ארגוני הסביבה אשר התנגדו להקמת הישוב. אראה כיצד דחפו מפוני גוש קטיף, תוך הפעלת מגוון אמצעים ולחצים על 'מקבלי ההחלטות' להקמת הישובים במזרח לכיש. יתרה מזו, אציג כיצד התערבו המפונים בתכנון הפיזי והקהילתי של יישובם וכיצד הם השתתפו באופן אקטיבי בעיצוב "הבית המדומיין" שלהם. במקביל, אסקור כיצד התנגדו אנשי הארגוני הסביבה להקמת הישובים וכיצד השתתפותם האקטיבית בתהליך התכנון, גרמה לשינויים רבים בתוכנית המקורית, גם אם בסופו של דבר לא הצליחו למנוע את הקמת הישובים עצמם.

מכאן שהמקרה של ההתיישבות החדשה במזרח לכיש, מהווה דוגמה כיצד מאבק בין שתי גישות אידיאולוגיות משפיע על החלטות תכנוניות, פוליטיות וקהילתיות המעצבות מחדש את המרחב.

רעות שליב: שגרה, בית, ופרידה מבית בקרב אנשי גוש קטיף.

באוגוסט 2005 בעקבות יישום "תוכנית ההתנתקות" נעקרו מבתיהם התושבים היהודים של חבל עזה וצפון השומרון. הסיטואציה של המאבק נגד ה"התנתקות" חידדה משמעויות של שייכות למדינה, לקהילה ולבית. ההרצאה הנוכחית תדון במשמעויות של בית כפי שכתבה עליהן האנתרופולוגית התרבותית מארי דגלס (Douglas, 1991). דגלס אפיינה "בית" כמרחב עם דפוס של זמן, ריהוט קבוע ובעל מימדים אסתטיים ומוסריים. היא קראה לפעולות ותחושות שקשורות לבית "אסטרטגיות ליצירת ביתיות". משמעויות הבית יבחנו בהשראת הגדרת השתייכות ל"מקום" שאפיינו הגיאוגרפים אילן ויזל וטובי פנסטר (2007), שחקרו את השייכות של מהגרי העבודה בתל אביב-יפו. ויזל ופנסטר כתבו ש"שייכות למקום אינה בהכרח תחושה

של קשר מובהק, קוהרנטי וחד ממדי של פן אחד של הזהות ביחס למקום, אלא הוא עשוי להיות קשר מלא סתירות, רווי בתחושות של דחייה וזרות, ונוסף לכל אלה – זמני. (ויזל ופנסטר, 2007: 301).

לאחר ה"התנתקות" מגוש קטיף עברו העקורים להתגורר במרחבים שהוגדרו כזמניים (מלונות ואתרי קרווילות) בידיעה שהבית שעזבו בגוש קטיף יהרס תוך כמה ימים. בראיונות אופיין הגעגוע לבית בפעולות יומיומיות פשוטות. פעולות של סידור, ניקיון ובישול הפכו למאפיין חשוב של בית. בהרצאה הנוכחית יובאו דוגמאות של "אסטרטגיות ליצירת ביתיות" (Douglas, 1991) ובהקשר למקרה המחקר הנוכחי גם פרקטיקות של "פרידה מבית". המחקר נערך באתר קרווילות מחצי שנה לאחר ה"התנתקות" ועד שנתיים וחצי אחריה וכלל תצפית משתתפת בארועים שונים וראיונות חצי-מובנים.

בתים אחרים: על התבייתות במקומות שאינם הבית

יו"ר: הודל אופיר

מתדיינת: תמר ברגר

מושב זה יעסוק בפרקטיקות שונות של "התבייתות" במרחבים שאינם בית המגורים הפרטי; ביצירת מרחבים זמניים והפיכתם - בחוויה, בצורה, בתפישה - לבית.

"בית" הוא מקום והמשגה מרכזית עבור רוב האנשים, בארגון היומיומי של עולמם החברתי והמטריאלי. לרוב הוא מובן ונחוה כמקום ספציפי, אינטימי, אישי, כמקדש-מעט או כמקלט מן הספרה הציבורית הגועשת והאנונימית. "להרגיש בבית" פירושו לחוש נוחות ושייכות; להרגיש מידה רבה של בטחון ומוכרות. הספרות מדברת על צורך הולך וגדל של אנשים "לבנות להם בית", למצוא עגינה, במציאות משתנה, תזזיתית, דוהרת, "נוזלית", כמו זו המאפיינת את העת הנוכחית. על הצורך הספציפי ב"בית" שאיננו בית המגורים, על אופיו ועל תהליכי בנייתו, נרצה להתבונן מתוך שלוש זירות מחקריות שונות: האחת עוסקת בעבודתן ובחוויתן של מורות לריקוד, השנייה מתעניינת באנשים שעבודתם כרוכה בניידות אווירית גבוהה, ולכן נמצאים תמיד "בדרך" (אנשי ונשות עסקים, צוותי אויר וכד'), והשלישית מתמקדת בציבור אוהדים ואוהדות של קבוצת כדורגל שכונתית ירושלמית, המוצאים בקבוצתם בית. מתוך אלה נבקש להבין ולפרש את חווית הבית והדיבור עליה, ואף נשאף לתרום ולהרחיב את הדיון על המושג, על-ידי הדגשת מימדיו הזמניים (temporal), הגופניים, החושיים והתנועתיים.

הודל אופיר: על ריקוד וגוף כבית: חווייתן של מורות לריקוד.

"בית" עלה כמוטיב בולט בסיפוריהן של מורות לריקוד, מוטיב שהדהד מרחב פנימי, אינטימי, מוצנע, הרחוק מעין-הציבור, אך רחוק גם מזוהר ומתהילה. ריקוד אמנותי, כמו-גם חינוך לריקוד, מזוהה וכרוך באופן מסורתי בחשיפה: במופע בימתי כזה או אחר, בפרפורמנס בחלל ציבורי פתוח לקהל. אולם למעשה נתח נרחב מן העשייה בריקוד, התרגול, האימון, הלימוד והיצירה, מתקיימים במרחבים אחרים שאינם פתוחים בפני מי שאינו חלק מעשייה זו. מורות לריקוד שדיברו עמי על עבודתן תיארו את הריקוד, הסטודיו והגוף – פעמים רבות במשורג – כבית. כמקום. מקום משלהן, מקום לעצמן, מקום ליצור. השימוש החוזר במילה או ברעיון פתח את הדלת לשאלות שביקשו מענה: למה בית, איזה מן בית, מה טיבו, מידותיו, סיפוריו, מהן החוויות של היות בבית וכיצד הן נוגעות לריקוד ולגוף.

בהרצאה זו אני מבקשת "להיכנס הביתה": להאיר את האופנים השונים בהם גוף וריקוד נהיים בית. תוך השענות על פרספקטיבות פמיניסטיות, אנתרופולוגיות ופילוסופיות על בית וגוף, ותוך דיאלוג הדוק עם רישומי השדה, אני צובעת את קירותיו-גבולותיו של הבית, מסמנת את פתחיו, מהלכת במסדרונותיו ובין חדריו כדי להנכיח את הקשרים בין פרטיות, אינטימיות ויצירה, הפגיעות שבהם, והמשמעות של אלה בעבור נשים. פעולותיהן של נשים-מורות-לריקוד, כך אני מראה, והפרשנות שהן נותנות להן, מרחיבות ומותחות (במובן הכפול של "stretch" and "create tension") את המושג הכללי, המוכר יותר והמובן מאליו של "בית".

עיינה סופר: "הכי בבית בעולם"? פרקטיקות של עשיית בית בתנועה בקרב נוסעים מתמידים.

"מלון הוא בית המשמש ללינה ושהייה תמורת תשלום של אנשים הנמצאים מחוץ למקום מגוריהם הקבוע באופן זמני, לרוב לצורך נסיעות עסקים, תיירות או נופש". הגדרה קצרה זו של מלון, מכילה שני מושגים אשר נדמה כי אינם עולים בקנה אחד- בית (שעניינו בקביעות בד"כ) ו-זמני. מה קורה כשאותו בית זמני הופך לקבוע, ויותר מכך, כשהבית הקבוע הופך לזמני? תהליכי הגלובליזציה הביאו לכך שאנשים רבים חיים היום בתנועה מתמדת, במעבר מתמיד בין מקום ל"אי מקום", כשהם "גרים" במלונות, מטוסים וטרמינלים. חלקם אף רואים את עצמם כ"גרים במזוודה". אלו הם "הנוסעים המתמידים", כדוגמת אנשי עסקים, אנשי צוות אוויר וכן הלאה. בהרצאה זו אבקש לטעון כי דווקא בשל נסיעותיהם התכופות והמעברים הרבים, נוסעים אלה מתעקשים ליצור בית או תמצית של הבית בכל מקום אליו הם מגיעים, כך שלעולם לא ירגישו "לא בבית". כלומר, כאשר המבנה (house) משתנה תדיר ואף אינו ברור (מבחינת מיקום וגבולות), קיים רצון גדול והתעקשות לשמר את מרכיבי הבית (home), ולעשות, ולו לתקופה קצרה, בית רחוק מהבית.

במסגרת דברי אציג את הפרקטיקות אותן נוקטים "נוסעים מתמידים" אלה, בכדי לעשות בית תוך כדי תנועה. בנוסף אתייחס לשאלה, כמה בתים יש ל"נוסעים המתמידים"- האם רבים או שאולי אנשים הגרים במזוודה הם בבחינת "הומלסים מודרניים"?

אפרת נוי ותמר רפפורט: "לראות את קטמון ולחזור הביתה": על אהדת כדורגל וירושלמיות ב'הפועל קטמון'.

מרבית קבוצות הכדור רגל מכונות 'ביתיות' והמשחקים באצטדיון המקומי מכונים 'משחקי בית'. עניינה של ההרצאה הוא האופנים בהם אהדה לכדורגל משמשת את האוהדים ליצירה ולשימור של תחושת בית, והמשמעות של בית זה עבורם בהקשר של המרחב העירוני השסוע של ירושלים.

במוקד ההרצאה אוהדי ואוהדות קבוצת הכדורגל 'הפועל קטמון ירושלים' שהוקמה לפני כשלוש שנים על ידי אוהדים שהם "בעלי הקבוצה". הקבוצה הוקמה כתגובת נגד לשחיתות תקציבית והתנהלות בעייתית בקבוצת "הפועל ירושלים", לאחר שאוהדיה הפסיקו להרגיש בה בבית.

מחקרים בעולם ובארץ מראים שהאהדה לקבוצה קשורה קשר הדוק לזהות מקומית-- תרבותית וחברתית, מעמדית ופוליטית. רוב קבוצות הכדורגל בעולם מזוהות עם המרחב הגיאוגרפי בו הן פועלות. הקבוצות נתפסות כמייצגות את העיר, או קבוצות חברתיות מסוימות בתוכה. מהי טיבה של אותה שייכות מנקודת ראותם של האוהדים? מה המשמעות שהם מעניקים למרחב העירוני במעשה האהדה שלהם?

בראינות עומק שערכנו עם אוהדים ואוהדות של הקבוצה שגרים בירושלים, או עזבו אותה, הם כורכים בתיאוריהם את אהדתם לכדורגל יחד עם המרחב העירוני הירושלמי. רבים מהאוהדים מתייחסים להפועל קטמון כ'בית', ואת האהדה לקבוצה כגורמת להם 'להרגיש בבית'. בהקשר זה הם מדברים על ערכים ותחושות של קהילתיות, סולידאריות וביטחון. המחקר מלמד כי תחושת ה'ביתיות' משותפת לאוהדים ולאוהדות כאחד, אך המשמעויות שהן מייחסים לה שונות: בעוד האוהדים 'מרגישים בבית' משום שהמרחב הקטמוני משמר תרבות ירושלמית אליה הם חשים נוסטלגיה, האוהדות חשות שקטמון מספקת להן מרחב ליברלי 'בטוח' ו'נקי' בתוך עירן שהמגמות השמרניות המתחזקות בה הולכות ומדירות אותן ממרחביה הציבוריים.

המחקר מראה כיצד באמצעות האהדה, האוהדים נאבקים, מייצרים מחדש ומשמרים 'בית ירושלמי'. המחקר מלמד כי במרחב העירוני המשוע של ירושלים המורכב מאוסף של 'מובלעות חברתיות-תרבותיות', 'הפועל קטמון ירושלים' היא מובלעת המאכלסת קהל אוהדים ליברלי הנוסטלגי לירושלים של פעם. במובלעת זו האוהדים לא רק יכולים לחוש 'בבית', אלא מנכיחים בית זה ותובעים באמצעותו בית משלהם בירושלים.

בית המגורים (house) - בין הבית (home) למערכת הדיור (housing)

יו"ר: רחל קלוש

מתדיין: דן רבינוביץ

בדיון על מגורים בשנים האחרונות יש ניסיון לעבור מהתייחסות לתועלת וליעילות של אספקת הדיור כמערכת רווחה, לבחינה של סביבות המגורים כמרחב מורכב של יחסי ייצור וצריכה. המטרה היא לבחון את סביבת המגורים כחלק ממרחבים אחרים – חברתיים, כלכליים, אך גם מטריאליים, מושגיים ותודעתיים – כדי להבין כיצד היא מעוצבת כחלק מעשייה תרבותית, שיש לה תפקיד חשוב בכינון מערכות יחסים בין השלטון או ההון לבין האזרח. במסגרת זו חשובה האבחנה בין הבית (home) - הספרה הפרטית (private sphere) - זירת הפעילות הראשית של הדייר ובין מערכת הדיור (housing) - הספרה הציבורית (public sphere) - המכוננת על ידי הממסד. אבחנה זו מייצרת מתח בלתי נמנע שבו לדירה או לבית המגורים (house) יש תפקיד חשוב בתיווך בין הספרה הפרטית לציבורית.

במושב זה נבקש לבחון את המתח בין הבית (home) ומערכת הדיור (housing), לעמוד על משמעויותיו הייחודיות של מתח זה בישראל וכיצד ניתן/ראוי לבחון אותו. ההתמקדות בבית המגורים (house), תהווה אמצעי להבין את המתח ואת האופן שבו הוא מתוּך באמצעים אדריכליים.

הוטל שפירא: בית יהודי במזרח ירושלים: בין פעולת "גרילה" מקומית למדיניות ישוב לאומית.

המאמר נשען על מחקר בין תחומי אדריכלי ואתנוגרפי של בתים המיושבים על ידי ארגונים דתיים לאומיים בעיר העתיקה במזרח ירושלים. כחלק מהמחקר נבחנות התשוקות, האימה והערגה שמתקשרות ליצירת מקום, החזקה עליו ואובדנו. חקירת משמעותם של תהליכים אלו, ומובנם התרבותי בחברה הישראלית/פלסטינית ובהקשרים גלובליים, נבחנת במתח בין הייצור המקומי של הבית הפרטי (home) וייצורו המבני-תרבותי (house) וייצורו הסדרתי-מוסדי (housing). בחינת צמתים אלו מאפשרת לבחון את הממד הדתי, התיאולוגי והפוליטי והקשריהם הפרטיים והציבוריים לעשייה אדריכלית עירונית הנתפסת כמערבית וחילונית.

ליאת סאבין בן-שושן : על סף הבית: המבט הקולנועי וייצורו של מרחב פוליטי-אזרחי ביומני פרלוב.

בין השנים 1973-1999 צילם דוד פרלוב את ה"יומנים". ה"יומנים" הפכו לאבן דרך בהשפעתם על האופן בו הקולנוע הישראלי משקף את המרחב בו הוא מתרחש, ולראשונה מתעצב בהם

המרחב הזה מתוך הקול והמבט של אדם פרטי המצלם בביתו. ה"יומנים", שנערכו כתשעה פרקים בסדר כרונולוגי, צולמו מדירות מגורים בערים בעולם בהן התגורר לתקופות שונות במהלך השנים אלו. הרצאתי תתמקד בדירת מגורי הקבע של פרלוב בתל אביב, במגדל רב קומות בשדרות שאול המלך בתל אביב, אשר בה חי עם משפחתו החל מ-1977. בהרצאתי אעסוק בחלון של הבית כ Artifact אדריכלי וקולנועי, המאפשר לבחון מכלול של יחסים - תודעתיים, חברתיים-פוליטיים וקונקרטיים – המתקיימים בין הספרה הפרטית והציבורית. אבחן כיצד ההתערערו של גבולות הבית המשתקפת במבט הקולנועי משקפת את התערערו הגבולות החברתית-מרחבית באותן שנים. במבט מן הבית משתקף המפגש של פרלוב עם הסביבה בה הוא חי, המתעצבת בשנות השבעים מתוך תהליכי הפרטה וגלובליזציה מחד והתערערו הגבולות הקונקרטיים והתודעתיים של הלאומיות בעקבות מלחמת ששת הימים מאידך. אבחן כיצד המבט הקולנועי משקף את חדירת הטלוויזיה ועמה דימויי המלחמה אל המרחב הביתי, את המעבר למגורים במגדל רב קומות הנמצא מעל קניון, ושינויים נוספים במרחב החברתי. אבחן את גבולות המרחב הביתי כמרחב אישי תודעתי חברתי ופוליטי על פני הרצף מוגנות-הפקרה, חדירות-בידוד ואטען כי על הרצף זה מסמן המבט הקולנועי מרחבים קונקרטיים מוגנים-מופקרים, הנמצאים על סף הבית, ומייצר בהם מפגש אנושי. באמצעות מרחבים אלו אבקש לחשוב על המושגים 'קהילה' ו'קיום פוליטי-אזרחי'.

מיכל חכם: בין שתי הזירות: הבתים המדומיינים של גוטמן ורובין.

קשה יהיה להפריז במידת השפעתם של נחום גוטמן וראובן רובין על האופן בו בני דורם ובני הדורות המאוחרים יותר מדמיינים את סיפור הקמתה של העיר העברית הראשונה, ומדמיינים את בתיה, את המרחב בו הם נטועים, ואת דפוסי החיים הבורגניים שהתכוננו בה. ייצוגים ספרותיים וחזותיים אלה, אשר במקרה של גוטמן משולבים זה בזה, אחראיים במידה רבה גם לעיצוב הנרטיב של פרויקט הבנייה, הדיור ו'עשיית הבית' בתל אביב, כמטא-נרטיב של הבית הציוני המודרני.

ההרצאה תתמקד במבט הדו-כיווני המעוגן בייצוגים הדומסטיים של גוטמן ורובין, בהם המרחב הפרטי מתואר כחדיר למבט מהחוץ, אך בה-בעת משמש כאתר ממנו ניתן לצפות על המרחב הציבורי. 'משטר-מבטים' כפול זה מייצר, מעצב, מפקח ומסדיר את שתי הזירות הפיסיות/תודעתיות. יחסים אלה משקפים את ההבנייה ההדדית של הדומסטי והציבורי, של מרחב וזהות, אך יותר מכל את שאיפתם של יוצרי הדימויים 'להרגיש בבית' בכל אחד מן המרחבים המיוצגים. אטען כי ניתן לגזור מהייצוגים של אמני המודרנה הארצישראלית המוקדמת את העקרונות המארגנים של תפישת הבית הציוני – מודרניות, אוריינטליזם וקולוניאליזם.

דקלה יזהר: ייצור הבית האישי: התבוננות במגורים כצורות אזרחות חדשות.

ייצור המגורים באמצעות בניה עצמית, המתפתח בישראל בעשורים האחרונים, מבטא מעבר לדפוסי משילות נאו-ליברלית. בעוד המדינה נשארת שחקן חזק בתחום הדיור (בבעלותה חלק ארי ממשאב הקרקע, מונופול על התכנון ושליטה באמצעי ייצור אחרים) היא נסוגה מייצור אקטיבי של סביבות מגורים ומעבירה אותו לשחקנים פרטיים. בעידודן של תכניות דיור ממסדיות הופכים הדיירים ליצרנים פעילים של ביתם.

האופן שבו מגיב הדיון האדריכלי לשינויים אלו מפריד בין השיח התכנוני ושיח עיצוב הבית, הנתפס כמרחב סגור המנותק מתהליכים כלכליים, פוליטיים וחברתיים רחבים יותר. אולם, מרחב ייצור הבית הפרטי מתקיים כחלק אינטגרלי ממערכת חלוקת המשאבים הלאומית. למעשה, ניתן לראות בשכלול ערוצי הייצור הפרטי של הבית פעולה אזרחית במהלכה הופך מימוש אידיאל הבית הפרטי לקשר אקטיבי בין המדינה לאזרחיה. קשר זה יבחן במאמר באמצעות התבוננות בתהליכי ייצור הבית הפרטי והאופן שבו הם מבטאים את השינויים במערכת הדיור הממסדית. התבוננות זו, מתוך מרחב הייצור הפרטי למגורים, מאתגרת את הדיון האדריכלי וקוראת לכלול בו את הפעולה האישית.

Houses and Homes: Spaces of Remembering and Forgetting.

Janet Carsten, Professor of Social and Cultural Anthropology, University of Edinburgh

For anthropologists, the significance of houses and homes centres on the social relations involved, and on the investments of labour, time, money, and emotion that are seemingly all too easily absorbed by these entities. Homes are the material encasements of kinship and memory; they encompass histories. For many people, the capacity to make one's own house and home, far from being taken for granted, has a particular salience and poignancy. I focus on the intersection between the material features of houses and the social relations they encompass or embellish. In what circumstances does the house emerge as a socially significant object? And in what ways does house-making – or home-making – intersect with the tracing of past ties of kinship? What kinds of historical forces might encourage the imagining of connections in the past by

means of the material entity of the house and the objects it contains? How might this come to be perceived as a necessary aspect of identity in the present? In addressing these questions, I seek to make some tentative links between houses, ideas about the person and the self, the wider kinship imaginary, and the political and economic contexts in which these emerge.

מבחר מבטים על הבית המטפורי והדיסיפלינארי

יו"ר: חאלד פוראני

Yehuda C. Goodman and Sigal Gooldin: Making Piety: The Moral Labor of Spiritual-Supervisors.

In this paper we examine how the moral becomes entangled in lived experiences and practices of actors working in local fields. Our ethnographic site is the moral articulations of senior spiritual supervisors (Mashgihim) who work with Jewish ultra-Orthodox (Haredi) teenagers studying at a variety of religious academies (Yeshivot) in Israel. Mashgihim form a unique professional group within the Haredi community. They are assigned guides who closely monitor young yeshivah students on a daily basis. These actors supervise not only the social routines of praying, studying and socializing, but also the more intimate practices involved in maintaining a masculine embodied piety. These include eating, dieting, sleeping, dressing, self-cleaning, and negotiating sexual desires. Our study demonstrates that the Mashgihim's work involves a highly reflexive morality that integrates simultaneous, sometimes contradictory, moral reasoning stemming from diverse religious and professional moral frames. Monitoring ascetic practices (like dieting or not sleeping), for instance, leads some Mashgihim to recruit both religious and health experts' discourses in order to carefully police and de-legitimize what they conceive as risk behavior or as pretentious religiosity, as well as to offer therapeutic aid. These discursive practices emerge, we suggest, in relation to the Mashgihim's role within the community as cultural brokers, positioned at the threshold between the Haredi world and the world of secular experts' authority.

ליאורה צרפתי: מקדש ביתי והבית כמקדש בשמאניזם הקוריאני.

ביתה של השמאנית הקוריאנית (מאנשין) מהווה בנוסף למקום מגורים גם מקדש לאלים ולרוחות אשר עימן היא מתקשרת. המאנשין הן נשים המתמחות בתיווך בין ישויות על-טבעיות לבין בני האדם. בדרום קוריאה רשומות כמאתיים אלף נשים כאלו באיגודים מקצועיים ורבות אחרות פועלות ללא הכרה ממסדית. טכניקות עתיקות אלו של טראנס ותקשור לא נעלמו בעולם הקוריאני המתועש והמודרני ויש הטוענים כי אף התחזקו.

המאנשין נוהגות לפגוש את לקוחותיהם במקדשן הביתי הנמצא באחד מחדרי דירת המגורים שלהן. בתהליך ההתאמה של השמאניזם לימינו עבר המקדש הביתי של השמאנית טראנספורמציה מבנית, תפקודית וערכית והפך במקרים רבים להיכל תצוגה של הצלחתה החומרית והעסקית של השמאנית. תצוגה מעין זו משמשת להאדרת שמה הטוב של השמאנית, להרחבת מעגל לקוחותיה וכתוצאה מכך להגדלת מגוון האוצרות שהיא יכולה להציג בביתה.

ההרצאה תדון בביתן של השמאניות הקוריאניות כמקרה בוחן לתהליך הדיסקורסיבי העומד ביסודה של יצירת סביבה דתית ומרחב מתאים לפעילות רוחנית, תרבותית וחברתית בעולם בו אמונות דתיות ופעילויות קהילתיות משתרגות בטכנולוגיה מודרנית ומתבטאות במגוון הולך וגדל של דרכי ייצוג חומריות.

Khaled Furani: Theological Recesses in the House of Anthropology.

In recent years anthropologists began to study secularism including its effects on anthropological engagements with religious life. In this study I extend anthropological attention to secularism by exploring aspects of "the secular" in the making of anthropology as a modern intellectual discipline. I examine how anthropologists have come to historically constitute their subject of study (a cultural other) and mode of study (immersion in fieldwork) through their discipline's encounters with a theology it variably displaces, demands, or denies. The preliminary argument is that both the discipline's subject and mode of inquiry have retained traces to theological recesses out of which it emerged as identifiably secular. Examining these theological recesses in the house of anthropology can help with understanding its oscillating relation to the secular inheritance deposited in its Enlightenment foundation.

אורית הירש: כשהרחוב הוא הבית – על כלבים ואנשים משוטטים ברחובות אתונה.

בהרצאה זו אעסוק בהבניית זהות "השייך" בחברה היוונית בת-זמננו והדרת ה"זרים" אל מחוץ לגבולות הפיסיים והסמליים של "הבית הלאומי", בעזרת ניתוח של מופע חברתי לא צפוי - שגרת החיים המשותפת של בני האדם והכלבים והתפיסות החברתיות השונות כלפי המתרחש במרחב זה. ההרצאה, המתבססת על עבודת שדה אנתרופולוגית המתרחשת כעת, תתמקד במרחב ציבורי עתיר מתחים חברתיים – רחוב האוניברסיטה באתונה - ובמאבקם של מבקשי המקלט מאפגניסטאן לקבלת מעמד פליט. רחוב האוניברסיטה הינו מרחב ציבורי שוקק אדם, מבנים של אוניברסיטת אתונה ולהקות של כלבים משוטטים. בחודשים האחרונים הקימה קבוצת מבקשי מקלט מאפגניסטאן מתחם אוהלים במדשאת האוניברסיטה, לצד מקום מרבעם של כלבי הרחוב. מהממצאים הראשונים עולה, בין היתר, כי לכלבים ישנם שמות פרטיים ביוונית, המצוינים בקולרים שעל צוואריהם והם נתפסים בעיני היוונים כשייכים לחברה היוונית. כמו כן, במסגרת השתתפותם בקולקטיב היווני, הכלבים זכאים לזכויות אזרחיות הכוללות טיפול ודיור והרחוב מוגדר כביתם. בצידו השני של מתרס הרחבה, מבקשי המקלט שהיגרו אל יוון מכונים בשם הקיבוצי "זרים" (Xeni), ונתפסים כפולשים לרחוב ולחברה היוונית. חקר רחבת האוניברסיטה כאתר הכלה והדרה של ה"בית הלאומי" יספק תשתית לדין תיאורטי בתופעת ה"שוטטות ללא בית" וחיים חשופים (bare life) בעידן הגלובלי והפוסט-מודרני.

משא ומתן בבית ועל הבית

יו"ר: מייקל סולטמן

יפה מושקוביץ ויובל אשוש: השינוי התרבותי במפעל "בראשית" (הבית) האם הוא סמלי או ממשי?

מטרות המחקר היו לתעד את השינוי התרבותי שעבר מפעל בראשית בעקבות חילופי גברא בארגון. מפעל בראשית נמצא בבעלות קיבוצית ומייצר תוצרי פלסטיק ונוהל בעבר רק על ידי חבריו. המפעל נקלע למשבר והאטה ארגונית כתוצאה מגורמים פנימיים (ניהול לקוי) וחיצוניים (המשבר הבינלאומי). לראשונה, הוחלט בהנהגת הקיבוץ ב-2009 להביא מנהל חיצוני כדי להוציא את המפעל מהדעיכה הארגונית (organizational decline) בו הוא היה שרוי.

המחקר נערך במתכונת של חקר מקרה (case study) והתבסס על ניתוח תוכן של ראיונות אתנוגראפיים ושל מסמכים כגון, עלונים פנימיים וכתבות מהעיתונות.

השינוי התרבותי שחל במפעל מסמל ומשקף את שהתרחש בקיבוץ בשנים האחרונות, המפעל משמש כמיקרוקוסמוס לתהליכים אלה. השינוי הערכי-תרבותי שעובר הקיבוץ עם ההפרטה והאינדיבידואליזציה יוצר מאבקים בתוך המפעל, מעורר תסיסה והתנגדות. חלק מהחברים המבוגרים לא קידמו בברכה את צעדי השינוי, לעומתם העובדים החדשים והצעירים במפעל תמכו בצעדי ההתייעלות. כדי להטמיע את השינוי התרבותי מסתמך המנהל החדש על הפיכת המפעל "לבית". אווירת הבית מושגת על ידי טיפוח המפעל, שיפוץ החזית ואולם הכניסה, חדרי ישיבות ומשרדים, טקסים ארגוניים של ימי הולדת, פרידה מהפורשים טיולים וימי כיף. העלונים משדרים אוירה של אנחנו "משפחת המפעל" דואגים, אוהבים תומכים בחברים, אך לא נמנעים גם מלפגוע באנשי הבית על ידי הוצאתם מחוץ "למשפחה".

עובדים שכירים צעירים מדווחים על "תחושת הבית" בבואם בבוקר למפעל, לעומתם, עובדים חברי קיבוץ מדווחים על תחושה של ניכור הולכת וגוברת עם הזמן. תחושת הבעלות על "הבית", הקיבוץ ונכסיו כפי שכונה בעבר הקיבוץ (לעומת "החדר", המגורים), מתמוססת. אם בעבר קו ההפרדה במפעל קיבוצי עבר בין חברי קיבוץ, בעלי "הבית", לבין עובדים שכירים בלתי מקצועיים; היום נדמה שקו ההפרדה במפעל נקבע על פי גובה השכר ומשני צדדי הקו נמצאים גם חברים וגם שכירים אבל בניגוד לעובדים השכירים החברים אינם מאוגדים.

סיגל עוזרי רוייטברג: מפלגת העבודה הישראלית: ערעורו של הבית הפוליטי.

בהרצאתי אציג את אחת מטענות המחקר המרכזיות בדיסרטציה שאני כותבת על שדה מפלגת העבודה הישראלית בתקופת הכנסת ה-17. על פי טענה זו את התנהלותה הפוליטית של

מפלגת העבודה ואת המשבר שחוותה בתקופת מחקרי ולאחריה (עד פרישת ברק) יש להסביר במונחים אידיאולוגיים.

אידיאולוגיית "הפרגמטיזם השלטוני" הוא הכינוי שנתתי לאידיאולוגיה שקיבלה מעמד דומיננטי בשיח הפנים מפלגתי בתקופת מחקרי. להבדיל מן האידיאולוגיה המוצהרת של המפלגה, אידיאולוגיה זו הייתה אידיאולוגיה סמויה ואת הגיונה יש לפיכך לחלץ מן החומרים האתנוגרפיים. עיון בחומרים אלו, מגלה כי המטאפורה המודרניסטית של "בית פוליטי" הייתה שגורה בפיהם של דוברי אידיאולוגיה זו. עם זאת, בחינת ההקשרים בהם הופיעה מטאפורת הבית והמשמעות שקיבלה במסגרת אידיאולוגיה זו, חושפת כי משמעויותיה המודרניסטיות רוקנו מתוכן ומכוון להבטיח את שלמות 'הבית' והוחלפו במשמעויות פוסט מודרניות, פוסט אידיאולוגיות ואף פוסט פוליטיות. אלו האחרונות, הזינו בין היתר את משבר הזהות המפלגתית וניתן לומר כי הביטוי לאפס קצהו של הגיון הוא הקמתה של סיעת העצמאות.

גדי ניסים: ועדי עובדים נאבקים על הבית.

ממצאי מחקר אתנוגרפי, שנערך בקרב עשרים ועדי עובדים במגזר הפרטי, מצביעים על מאבק למען מה שנתפס כבית. קונפליקט זה היה בעל היבטים קונקרטיים וסימבוליים כאחד.

במובן הקונקרטי מצאתי אצל מספר ועדים מאבק לשם התמקמות במרחב פיסי מוכר ומוגדר בתוך הארגון. הנהלות ניסו לא פעם למנוע מועד העובדים קבלת חדר הולם משלו. ועדים, בתגובה, נאבקו על מנת להשיג זאת. לעצם הבעלות על החדר, למיקומו, או למידת הזנחתו, היו השלכות על ההכרה בוועד העובדים כחלק אינטגרלי מהארגון, על יכולתו למלא את תפקידיו ועל מעמדו ביחס לעובדים שייצג.

במובן הסמלי, המטאפורה של מקום העבודה כ"בית" ביטאה ניסיונות של חברי ועדים לכלול הן את הוועד והן העובדים כחלק בלתי נפרד מהפירמה, לצד המנהלים והבעלים. הכללה שכזו הייתה בעלת משמעות רבה - השתמע ממנה כי בין העובדים לבין ההנהלה שוררת מערכת יחסים מחייבת של מי שמשתייכים ליחידה חברתית אחת, ולא יחסים חוזיים מוגבלים בזמן ובהיקף. הגדרת מאבקי עובדים כ"קרוב על הבית" גם נועדה לשמש כמכשיר לגיטימציה – לציין שהמאבק הוא בעל אופי הגנתי ואוניברסאלי ("הבית" למענו נאבקים הוא מקום העבודה כולו, ולא האינטרס הפרטיקולארי של העובדים בלבד).

מייקל סולטמן: גישור משפטי - ההיבט האנתרופולוגי.

מערכות משפט בנות זמננו משתמשות בשיטות אלטרנטיביות (ADR), כגון גישור ע"מ ליישב סכסוכים. הבסיס הלוגי של תהליך הגישור הוא מודל פסיכולוגי הנשען על חשיבה תרבות מערבית, חשיבה אשר שמה דגש על אינדיווידואליזם. קיימת בהדגש זה הנחה, שהמוח האנושי מתפקד באופן אוניברסאלי מתוך שיקולים של אינטרס עצמי. לכן, תפקיד המגשר הוא

להביא את בעלי המחלוקות למודעות, שפשרה בנידון בסכסוך משרתת את האינטרס העצמי שלהם. ההיבט האנתרופולוגי הוא ביקורתי כלפי גישה זו.

היות והאנתרופולוגיה בוחנת את ההשלכות של יחסיות תרבותית היא מעמידה בסימן שאלה כל הנחה של אוניברסליזם פסיכולוגי. היחסיות מתקיימת כאשר בעלי המחלוקות הינם מתרבויות שונות. כאן המגשר חייב לחפש גורמים תרבותיים רלבנטיים, מעבר לנושא הספציפי שבמחלוקת, ולהתייחס אליהם כמרכיבים מהותיים של הסכסוך. העבודה תבחן כמה מהמרכיבים הללו, כולל הסמנטיקה של השיח, וכמו כן, תתייחס למישורים שונים של סכסוכים – יחידים, קבוצות ואומות.

היפר מודרניות בקהילות מסורתיות: על הגבול הדק בין הצלה להצפה

יו"ר: ציפי עברי

מתדיינות: עמליה סער וציפי עברי

היפר מודרניות היא מצב מצוי שבו המרכיבים המוכרים של מודרניות, בהם השכלה, טכנולוגיות מתקדמות, שפע של מוצרי צריכה, זכויות למיניהן (זכויות הפרט, זכויות המיעוטים, זכויות אזרחיות...) וכד', נערמים למול האנשים במעין סופרמרקט מטפורי, ולכאורה אין אלא להושיט את היד ולקחתם. בפועל, הדרך אל הטובים המפתים הללו עוברת דרך פילטרים גלויים וסמויים של מיקום ורישות בתוך מבנים של כוח. אולם החסמים אינם הרמטיים. גם אם הסיכוי הסטטיסטי של פרטים מקבוצות מסוימות ליהנות מן השפע וחופש הבחירה – או לחילופין להיות פגיעים לבדידות ולניכור – נמוך משמעותית ביחס לזה של קבוצות אחרות, הוא אינו בלתי קיים. במובן זה ניתן לומר כי המרחב המודרני הוא "פתוח" משום שסגנונות החיים שבו, שעשויים להיראות מאפשרים ומשחררים או לחילופין מעיקים ומקולקלי מידות, הם גלויים לעין וללב, ומזמינים לשאוף ולתמרן לקראתם ואתם. מכלל הרצף של קבוצות וקטגוריות שנמנות על רוב החברות בעידן המודרניות המאוחרת, החשיפה של קהילות מסורתיות להיפר מודרניות מניבה תוצאות חריפות במיוחד. קהילות כאלה מתקיימות במרחב משותף, או לפחות משיק, עם אחרות שהן פתוחות יותר, משכילות יותר, עשירות וחזקות יותר, מצויות יותר בנבכי הטכנולוגיות המתקדמות, ולכן צרכניות ותיקות יותר של מודרניות. וכאשר מסיבות אלה או אחרות הן פותחות דלת ומאפשרות למודרניות להיכנס ביתר שאת, המפגש הוא אינטנסיבי. מושב זה יציג שלושה מקרים של מפגשים כאלה, וידון במשמעויות הפרקטיות, בפוליטיקה, ובשיחים האידיאולוגיים שאופפים את הממשק בין חיים בסביבה מסורתית, בעלת רמה גבוהה של משטור ותיווך ביחס למודרניות, לבין סביבות פתוחות יותר.

עמליה סער: עולות על המסלול המהיר להיפר-מודרניות: המקרה של נשים בדוויות בגליל.

ההרצאה תציג מחקר אנתרופולוגי בכפר בדווי קטן בגליל התחתון, שנתון בעיצומו של תהליך מעבר ליישוב קבע, הכולל היפתחות מהירה ואינטנסיבית למודרניות – היפר-מודרניזציה. בהתבסס על תצפיות משתתפות במפגשים של פרויקט העצמה לנשים המתקיים בכפר ועל ראיונות עומק עם חלק מן המשתתפות, אציג כמה מן השינויים שמתרחשים בקהילה בכלל ובקרב הנשים בפרט, בהם בניה של בתי קבע, כניסת מים זורמים וחשמל, כניסת נשים לעבודה בשכר, עליה דרמטית בהשכלת בנות ונשים צעירות, והאצה חדה של הצריכה החומרית. הניתוח יתמקד בפרדוקסים המלווים את התהליך, במשמעויות החדשות שנשים יוצקות לחייהן בעיצומו של השינוי, ובסוכנות שהן מגלות למולו.

ציפי עברי ואלי תימן: לפחד מן הפחד: נשים הרות חרדיות ובדיקות אבחון טרום לידתיות.

נשים חרדיות בישראל חוות את הריון בתוך ההקשר של משטר ההיריון המדיקאלי. בעוד שהיצע רחב של בדיקות הריון מסובסדות ובניהן בדיקות אבחון מומים עובריים מוצע לכל אזרחיות מדינת ישראל, חרדיות משתמשות בהן באופן סלקטיבי. מחקרנו בוחן את השלכותיו של המשא ומתן שמקיימות נשים חרדיות מול בדיקות ההיריון על חוויות ההיריון שלהן ומעלה כי סירוב להיבדק אינו מצביע בהכרח על אי קבלת סמכותו של הידע הרפואי.

היענות לבדיקות אבחון עוברי והפסקות הריון כאשר מתגלה מום נתפשת בציבוריות הישראלית הלא דתית כהתנהגות אימהית אחראית. הימנעותן היחסית של חרדיות מבדיקות אבחון מתפרשת באופן שגוי כהתנהגות אימהית בלתי אחראית. אלא שאחריות אימהית מומשגת בציבור החרדי במונחים של "נבחרות" סבילה (האם נבחרת ע"י האל להיות לאמו/ה של תינוקת מסוימת) ולא במונחים של סוכנות בחירה (בין טכנולוגיות ובין עוברים).

נשים חרדיות מבלות את רוב שנות נישואיהן בהריון וטיפול בילדים ורבות רואות בלידת ילדים מסלול נשי של עבודת השם. הן מבינות הריון כמשימה שהוענקה להן ע"י האל, אך בה בעת מבטאות חרדות מפני שורת אסונות. לידת ילד בעל מום התפרשה כניסיון אמוני שהאישה האידיאלית מצופה לקבל על עצמה. אלא שנשים ביקשו מן האל בתפילותיהן, לא לנסות אותן. כל אינדיקציה שהתגלתה לאנומליה עוברית יצרה חרדות לגבי יכולתן לעמוד במשימת גידול ילד עם מום. בנוסף החרדות פגעו במעמדן על סולם היררכי/מגדרי של צדיקות ומסירות נפש. להיאחז בחרדות אחרי קבלת אינדיקציות למום עוברי סימן עבורן כישלון רוחני לעמוד באתגר האלוהי.

כלומר, בדיקות האבחון הטרומ לידתיות מסמנות עבור נשים חרדיות גרסא ספציפית של סיכון: הן מסכנות את הנשים בפחד. מעורבות רבנים בהחלטות רפרודוקטיביות לא פטרה את הנשים מתחושות כישלון רוחני.

ענת רוזנטל: מג'נבה וניו-יורק לכפר ובחזרה: תוכניות בריאות ורווחה ואימוצה של "שפת הפיתוח" בחיי הכפר במלאווי.

הצורך להתמודד עם השפעות העוני ומגיפת האיידס על קהילות באפריקה הביא להופעתן של מגוון תוכניות בריאות ופיתוח הפועלות באזורים כפריים ביבשת. תוכניות אלו הפועלות ביוזמתן של ממשלות, ארגונים בינלאומיים וארגונים לא ממשלתיים מקומיים וזרים, מביאות עמן לא רק תרופות ופרקטיקות טיפוליות אלא גם את שפתם של ארגוני הבריאות והפיתוח הבינלאומיים. בהתבסס על עבודת שדה בקהילות כפריות במלאווי, עוסקת הרצאה זו בתהליך זליגתה של "שפת הפיתוח" מחדרי הישיבות בג'נבה וניו-יורק, והדוחות השנתיים של ארגוני הפיתוח הבינלאומיים, אל חיי היומיום בכפר. ההרצאה מציעה קריאה חדשה של "שפת הפיתוח" אשר בוחנת הן את הפיקוח והשליטה אותם מפעילים הארגונים על הקהילות המקומיות, והן את האופנים בהם שחקנים חברתיים מקומיים שונים משתמשים בה לצרכיהם. כמו כן אבקש לדון במקרים בהם מתעוררת "שפת הפיתוח" לחיים, וזוכה לפרשנות מחודשת הרחוקה מן המקור כמרחק ג'נבה וניו-יורק מן הכפר.

(אין) בית: מבטים בין-תחומיים

יו"ר: זיוה קולודני

מתדיינת: תמר אלמור

המושג יתמקד בנושא הבית והעדרו מתוך דיאלוג בין תחומי ידע המשיקים לאנתרופולוגיה (אדריכלות, לימודי תרבות, צילום ואמנות) לבין תחום האנתרופולוגיה, ויבחן תהליכים פסיים ותפישתיים של (אין)בית ובמשמעותם החברתית והתרבותית בישראל כיום. השאלות העומדות על הפרק יעסקו בתהליכי פירוק יחידת הבית בזמן ובמרחב ובפרקטיקות של התרוקנות הבית מהחיים המתנהלים בו במהלך עזיבה, נטישה ומוות.

זיוה קולודני: בית. 'משכנות עוני'. חורבה.

ההרצאה תעסוק במשמעות התפוררות הבית ומחיקתו. היא תתמקד בתהליכי הפיכת הבית הפלסטיני בעיר התחתית בחיפה טרום 1948 לבית נטוש, אליו נכנסים מהגרים יהודים במהלך 1948-9 העוזבים אותו לטובת מגורים בשיכונים החדשים שנבנו בעיר, הכרזתו במהלך שנות ה-70 כ'משכנות עוני' ותהליכי הריסתו והפיכתו לחורבה, שארית ואין בנוף העיר. דיון זה מתפתח מתוך תחום אדריכלות הנוף ותכנון ערים ונשען על ראיונות עם אנשי מקצוע שהיו מעורבים בתהליכים אלו ועם תושבים שחוו אותם בדרכם.

מר מיקי קרצמן: 'לא מוכר'.

דרך תהליך צילום כתפישה של עדות תלוית מקום וזמן, מוצע דיון על מושג הבית בשלושה כפרים בדוויים 'לא מוכרים' בנגב. הפעולה המתמשכת של צילום ותיעוד בתים ושל המתגוררים בהם תעלה לדיון תהליכים של בנייה ופירוק של בית ותיעוד זיכרון של בית כארכיון צילומי.

מר חנא פרח כפר בירעים: חצי / אין: כפר בירעים - מודל לתיקון.

ההרצאה תתמקד בסוגיות עקרוניות ורחבות של בית\ משפחה\ נוכח\ נפקד\ זר\ אורח\ נוף\ והעדרו דרך חקירת כפר בירעים בעשור האחרון כמקום ספציפי, אך גם אבסטרקטי. הדיון יעלה את ההיבט האישי-משפחתי של הבית הפלסטיני הנטוש של משפחתו של פרח בכפר בירעים, דרך מעקב אחר החדרים שהיו בבית המשפחה כמסע התר אחר עקבות פסיים וכמסע בין זיכרון לשכחה בשיחות עם בני משפחתו. הפרויקט משלב פעולות המתרחשות במקום- בחדר- בכפר, בתהליכים של צילום, תיעוד וכתובה.

דר' תמר ברגר: 'עלה וצנח'.

"פעם הוא שאל אותי אם יש לי עבודה בשביל הבן, בלי לדעת מי אני ומה אני עושה. אב גוי לבנו הגוי. פתאום הבן מת. היתה מודעה ליד הבית. ראיתי אותו שבוע-שבועיים אחר כך ושאלתי מה קרה. הוא סיפר שככה, סתם, הוא נפל ומת. במשך חודשים הלך מדי בוקר לבית הכנסת. אחר כך בנה את הפינה שלו: גידר את המבואה הקטנה לפני דלת הבית, שם עציצים בכל מיני גדלים, שתל מטפסים והתקין להם רשת גדולה, צבע את תיבת הדאר והקירות ומשקופי החלונות וצייר עליהם ציורים של עצים ופרחים ופרפרים בכל הצבעים והתקין שבשבות מצוירות, המון, שנעות עם הרוח, וילדי הגן שעוברים שם ברגל עוצרים להסתכל עליהן. בימים נעימים הוא יושב בשמש עם אשתו על כיסא נוח במדרכה ממול ומסתכל גם הוא."

Public Events, Private Events: Special Event in Honor of Prof. Don Handelman

Chairman: David Shulman

Discussant: Bruce Kapferer

These sessions will highlight and celebrate the work of one of the most prominent anthropologists working in Israel today, Don Handelman. His longstanding contribution to cultural anthropology in a wide array of fields – the study of ritual and play, Indian cosmos and goddesses, Israeli nationality, as well as his theoretical analysis of the social and logics underling cultural

creativity – has inspired many. The papers will take us to the illusive of circus and the upside down bodies of acrobats and gymnast, to the memories from the death worlds of the Holocaust turned into a "house of the living," to an elaborate series of rituals that brings homology into work in 1928 Japan. Through this wide array of studies, we will be thoroughly discussing Handelman's work on Rituals, Events, and Play and the contribution of it to better understanding anthropos and doing anthropology.

Carol Kidron: Embracing and Domesticating the Lived Memory of Genocide: Holocaust Survivor and Descendant Memory-Work at the 'House of Being' .

An ethnographic account of the 'House of Being', a Holocaust survivor geriatric center and memorial museum in Israel, is presented where life-worlds and death-worlds subsist to create a 'lived memory' of the Holocaust past. House agenda, décor and subversive commemorative practices engender perpetual movement within the domestic space and between mundane everyday life and the sacred genocidal past. Serious humor allows survivors and descendants to explore contradictions between their familial lived experience of the Holocaust and the 'dead memory' of National Commemoration. In contrast to the domestic life-world and conventional museums, the House creates a space in which one may 'live' with the material presence of the absent dead and the ruptured pre-war life-world without painful death-related significations or ritualized mnemonic practices. The virtuality of the living presence of the past is sustained by mundane interaction with surviving artifacts that resist the 'pastness' and the status of commemorative 'dis-play' by functionally and aesthetically remaining embedded in a domestic setting still very much in use. It is in the House that the dead could be imaginatively, lovingly, and playfully resurrected into 'being and living' among the living. Findings problematize conceptualizations of commemoration, traumatic loss and the sequestration of death in everyday life.

Einat Bar-On Cohen: Rituals of Succession to the Throne of Hirohito, Emperor of Japan, and the Forces of Homology.

In November 1928, Hirohito became the emperor of Japan through a series of rituals, beginning with the emperor's presentation to the world. Afterwards the emperor soul – transmitted from the sun goddess through the preceding

generations of emperors to the current one – is rejuvenated and pacified by attaching different gods (kami) to it. Then, in his full presence as a living-kami, the new emperor enters a finely balanced structure to partake of sacred rice with the kami. Within the Japanese cosmos, the world at large, the domain of humankind, and the realm of the kami are situated along a continuum. In such a world the forces of homology can, through meticulous ritual, connect between those realms and harness one plane for the improvement and augmentation of another. By means of the rites of succession, the emperor activates the forces of homology, yielding a dynamic yet precarious world, as the kamiforces of peace and harmony are harnessed for the well-being of all Japan.

Yoram Carmeli: Bodies, Play and Illusion: a Look at the Acrobat's and the Gymnast's Handstand in 1975 Britain.

Modern sport and traditional circus both evolved during the 19th century. Although gymnastics and 'traditional acrobatics' were apparently similar in many respects, this similarity has not been perceived as such by spectators in the British circus of the mid 1970s. Sport and circus were worlds apart, both personally and professionally.

The paper describes and interprets the two types of performance and their perceptions: Sport, gymnasts' bodies included, was a ritual, representing nationalism, capitalist social order, progressive and accumulative time. The acrobating body, on the other hand, had been performed through distancing and 'objectification', thus conjuring up spatial and temporal apartness, and thereby an illusory community and 'history' of which the acrobat and the circus were apart. In the industrial order the traditional acrobat thus embodied both the predicament of alienation and fragmentariness as well as its nostalgic illusory transcendence.

In the late 20th century, particularly since 1980s, circus and its acrobating bodies moved from distancing and apartness towards art, and indeed sport, as evidenced in the hosting of circus shows in highly prestigious and 'central' venues.

בית של אמנים – בית באמנות

יו"ר: דבי גולדן

אורנה בן מאיר: ייצוגי הבית בתיאטרון הישראלי.

אמנות התיאטרון מציבה מולנו אספקלריה של מציאות ולעתים אפילו פיסת חיים המשקפת לנו את חיינו. בכל זאת, שלא כטלוויזיה וקולנוע המסוגלות לכאורה, לחקות את המציאות בכליותה, התיאטרון עושה שימוש במוסכמות בימתיות, המציעות לנו מראית עין מסוימת של המציאות, בשתפו אותנו בהעמדת הפנים שלו. אנו מסכימים לראות כמציאות סיפורי בדים ותחבולות בימתיות שהם בעצם פרשנות של המציאות.

החל מהמחזאות הריאליסטית של איבסן וצ'כוב ניצב הבית כייצוג סימבולי של החברה הבורגנית בתיאטרון המודרני. ניתן לומר שבאמצעות המחזאות הזאת התפתח התיאטרון הריאליסטי, שתיאר במדויק ובפרוטרוט את רכיביו הפיזיים של הבית כצילום של הפסיכה הבורגנית. בעשרים השנה האחרונות הפך הבית לתמה מרכזית בתיאטרון הישראלי, ומחזאים כמו חנוך לוין, יהושע סובול והלל מיטלפונקט מציבים אותו כניר לקמוס לבחון באמצעותו את החברה הישראלית. גם הפקות של מחזות קלאסיים ואחרים מעלות באמצעות דימוי הבית את הרעיונות והתובנות שלהם על המושג בתרבות הישראלית.

עיצוב הבמה בתיאטרון היא האמנות אשר מתרגמת למושגי חומר ורכיבים חזותיים את הבית בתיאטרון. זה איננו בית עם יסודות, בדרך כלל הוא חסר תקרה, ולעתים גם אין לו קירות, חלונות, דלתות ושאר רכיבים מוכרים. כיצד מעלים בית על בימת התיאטרון? מהן המוסכמות של המושג בית על קרשי הבמה? אלו ערכים הוא משקף? כיצד משתנה הייצוג הבימתי שלו בתיאטרון הישראלי? מאמר זה יבקש לענות על חלק מהשאלות המרכזיות האלה.

מירי גל-עזר: "המפסיד מרויח": בית של אמנים ישראליים.

מאמר זה מבוסס על מחקר רחב שעסק במסלולי ההתקדמות של אמנים, תהליכי ההתקבלות, הנוכחות וההמשכיות, של החזקת עמדת סטטוס בקונן האמנות הישראלי. המסגרת האנליטית המרכזית עוגנה בתיאורית התרבות הגבוהה של בורדייה ומושגיה, ביניהם שדה, הביטוס והון סימבולי לסוגיו לעומת הון כלכלי. למרות המצע התיאורטי הנרחב והבסיס האמפירי המקיף, בורדייה לא הקדיש מחקר אמפירי לאמנים בני זמנו-זמננו, כמחקר זה, אלא עסק בעיקר בניתוח סוציו-היסטורי של תהליכי כינון שדה הייצור המצומצם ועקרונות פעולתו. עם זאת, התייחס בורדייה במחקריו מדי פעם לאמנים בני זמננו.

בנוסף לתיאורית התרבות הגבוהה של בורדייה המאמר שואב גם ממחקריו האתנוגראפיים באלג'ריה בסוף שנות ה-50 ובתחילת ה-60, לרבות הניתוח של "הבית הקבילי". מחקרים אתנוגראפיים אלה שגובו בניתוחים סטטיסטיים היוו התשתית למחקריו בצרפת, ביניהם מחקרו המפורסם – אבחנה או התבדלות – Distinction (1979 בצרפתית 1984 באנגלית).

שיטת המחקר מבוססת על אתנוגראפיה של אתרים מרובים (multi-sited ethnography) שהובנתה על-ידי בורדייה כבר בתחילת שנות ה-60: ראיונות עומק עם 37 אמנים, 13 אוצרים ועיתונאים, תצפית משתתפת ב-250 טקסים וניתוח של כ-3000 טקסטים: בעיתונות, ובקטלוגים, ובאתרי אינטרנט.

עקרון "המפסיד מרויח" של בורדייה, נמצא כמהותי לסגנון החיים של האמנים בישראל, הכולל בנוסף לעבודה ותצוגה בבית-הספר לאמנות, שימוש בסדנאות ציבוריות, כחלק מכריע של ההתקדמות בשדה, המאפשרות גם הן התקיימות ללא מכירת עבודות. נחשפה הבניית מגדר פטריארכאלית המפלה אמניות, ועיצוב בית ייחודי בדירות קטנות, השקעה מועטה בחפצי הבית ובמכשירים, טעם גבוה בצריכת תרבות ותקשורת, ספרים רבים, אמצעים להשמעת מוזיקה ועבודות אמנים שהושגו ב"החלפות" כחלק מחיזוק הרשת החברתית, המתקיימת בעיקר בתל-אביב ונטייתה הפוליטית שמאלה. "טעם הסירוב" של האמנים ו"הסירוב להיות נשלט", כעקרון מארגן ראשי בסגנון החיים, מהווה מרכיב חשוב ומתמשך במקומם בקונן.

רעות בנדריהם: "סיפור של מקום"- רבי שיח ציבוריים כזירת מאבקים של זהויות.

במסגרת מחקר אתנוגראפי העוסק בקשר בין מרחב, כוח, וזהות בחיי היומיום של עיירה אחת בדרום-מצפה רמון. מצפה רמון היא מקרה בוחן ייחודי שבו עיירת פיתוח בפריפריה הישראלית הופכת לאתר של התיישבות נחשקת על ידי אנשים מהמרכז הישראלי המבקשים לעצב בעיירה חיים אלטרנטיביים של אקולוגיה ותיירות מדברית. המפגש המורכב בין האליטות החברתיות לאוכלוסיה המקומית הופכים את העיירה למקרה בוחן מתאים במיוחד להבנת הקשר בין זהות כוח ומרחב. מטרתו המרכזית של המחקר היא בחינת מושג הפריפריה כמרחב המובנה על ידי

אינטראקציה בין קבוצות חברתיות שונות המתגוררות בעיירה. ע" עבודה אתנוגרפית מתמקד המחקר בתיעוד המאבקים על הגדרת המרחב ועל המשאבים ששליטה במרחב כזה מאפשרת.

הרצאה תתמקד בפעילותה של עמותת קשת לפיתוח המרחב העירוני במצפה רמון. עמותת "קשת" הינה עמותת תושבים לעידוד ותמיכה ביוזמות בתחום החינוך התרבות והפיתוח האקולוגי במצפה רמון. היא נוסדה בשנת 1999, כאשר קבוצת תושבים במצפה רמון שמה לה למטרה להוציא מהכוח אל הפועל את יתרונותיו הגיאוגרפיים והקהילתיים של הישוב. בצוות המוביל של העמותה חברים אמנים, תיירנים, אנשי מדע, אנשי חינוך ושוחרי סביבה. הקבוצה לוקחת חלק פעיל בתהליך כתיבתה של תוכנית מתאר חדשה למצפה רמון. חברי עמותת "קשת" הופכים לקבוצת לחץ מרכזית המשפיעה על תכנון המרחב העירוני של מצפה רמון. הם יסדו קבוצת עבודה שעוסקת בקידום כתיבת התוכנית, שותפים לועדות תכנון ובניה מקומיות ומחוזיות, ומארגנים רבי שיח שמטרתם ליצור שקיפות לתהליך הבניית המרחב.

בהרצאה זו אבקש להתמקד בניתוח רבי השיח, המאורגנים ביוזמתה של עמותת קשת. רבי השיח הינם זירה שבה עמותת קשת מנסה לבנות את הסיפור של מצפה רמון כעיר תיירות מדברית המתבססת על עקרונות הקיימות, עקרונות התואמים את האג'נדה של חברי העמותה. השיח הסביבתי בדבר המרחב העירוני מתנגש עם השיח של ותיקי העיר, הרואים בעיר פוטנציאל לעיר תיירות המתבססת על כלכלת הימורים. רבי השיח מהווים זירת מאבקים בין שיחים על פניה של העיר המאפשרים לבחון את מערכת היחסים בין מרכז לפריפריה במרחב הפריפריאלי ובחינה של תהליכי הבניית זהות.

ישראל כ"בית חדש" עבור פליטים אפריקאיים

יו"ר : רבקה רייכמן

מושב זה יעסוק בתופעה החדשה של כניסת מבקשי מקלט אפריקאיים לישראל מתוך זוויות הסתכלות שונות, וינתח את מושג הבית בעיניהם של פליטים שונים ובעיניה של החברה ישראלית דרך תופעה זו. זרם כניסתם של מבקשי מקלט אלו היא תופעה בעלת מימדים פוליטיים ומכאן שהמושג ינתח את השיח של המדינה והחברה הישראלית ביחס לקשר שבין הבית הפרטי והבית הלאומי לאור כניסתם של מבקשי המקלט מאפריקה [ה. ירון]. אנחנו נמשיך ונתבונן על הדברים מהזווית של מבקשי המקלט עצמם וכיצד מבקשי מקלט בונים את חייהם בישראל בזמן שהינם במצב של אי ודאות לגבי עתידם. התבוננות זו תאפשר לנו להרהר מחדש על המושגים מולדת, מרחב אתני והמרחבים הדומסטיים בארץ הקליטה [ל. אנטבי – ימיני]. נמשיך במרחב ביתי ספציפי ונדון במשמעותן של המסעדות האריתריאיות והסודאניות בת"א כמרחבי בית אלטרנטיבי המהוות עוגן לביטוי ושימור זהות והישרדות [ג. צבר ר. פוזנר] ולבסוף נסיים את המושב בהתבוננות אל תוך עולמם של קבוצת נערים - פליטים

בלתי מלווים שנטמעים בכפרי נוער אך שומרים על קשר עם הבית, ובכך גם יוצרים תחושת בית חדשה עבורם בישראל [מ ברשטיין].

הדס ירון: להיות בביתם של אחרים: מבקשי מקלט מאפריקה בישראל.

הרצאה זו תעסוק בתפיסות בשיח הישראלי של משמעות כניסתם של מבקשי מקלט מאפריקה לשטח מדינת ישראל. בהרצאה אתרכז במושג 'הבית' ובהופעתו בשיח זה תוך התמקדות בקשר שבין הבית הפרטי לבית הלאומי.

עם כניסתם של אלפי מבקשי מקלט לשטח מדינת ישראל מגבול מצרים מאז שנת 2006 מתנהל ומתעצב דיון באשר ליחסה ולאחריותה של המדינה ושל החברה הישראלית כלפי מבקשי המקלט. שאלות באשר למרחב, מקום, גבולות, ותחושת 'בבית' עולות בצורות שונות במסגרת דיון זה. הקולות השונים המעצבים את השיח משתמשים במושג הבית לצורך העלאת טיעונים גם שבעד וגם שכנגד. בהרצאה זו אעמוד על הקשר שבין הצורות השונות והמשמעויות השונות של הופעת המושג 'בית' ומה ניתן ללמוד על הבית מתוך דיון זה.

הרצאה זו מתבססת על מחקר אותו אני עורכת מאז קיץ 2007. המחקר כולל ראיונות והשתתפות באירועים רשמיים ובלתי רשמיים וכן מעקב ואיסוף חומר המתפרסם בתקשורת.

ליסה אנטבי ימיני: בניית בית מחדש על ידי מבקשי מקלט בישראל.

בהרצאה זו ברצוני לנסות ולבחון כיצד מבקשי מקלט אפריקאיים הבאים זה מכבר לישראל בונים מחדש את ביתם בישראל. מאז שנת 2005 מספר גדל של מבקשי מקלט חצו את הגבול הישראלי מצרי. כיום ישנם בערך 35,000 מבקשים בישראל. הגירה זו משנה את היחס אל המרחב, טריטוריה וגיאופוליטיקה כאשר הגבול עם מצרים הופך לגבול עם אפריקה. שנית הגירה זו מייצרת אתגרים חדשים מהבחינה ההומניטארית כאשר מקלט בטוח עבור לא יהודים עומד במבחן יותר ויותר מהגרים משתלבים בחברה ובכלכלה הישראלית. מהגרים אלו יוצרים סוג חדש של דו קיום המשנה את המרקם של שכונות מסוימות מה שמעורר גזענות ודחייה ויחד עם זאת עליית חברה אזרחית שמגנה על זכויות המהגרים ומציעה שירותים דרך ארגונים. יותר מכך, מבקשי המקלט גם פותחים עסקים אתניים, יוצרים רשתות דתיות וחברתיות, וכן ארגונים חינוכיים ופוליטיים [פעמים יחד עם מהגרי עבודה] ויוצרים מרחבים סודאנים או אריתריאים חדשים בערים ישראליות. בזמן שהפליטים מאמצים יותר ויותר תרבות ישראלית [דרך לימוד שפה והשתלבות בכלכלה] הם בונים תחושה חדשה כך שבית והארץ בה הם שוהים שלובים זה בזה. בנוסף גם נבחן את המקרים של אלו שחזרו למולדתם בדרום סודאן ונחשוב על בנייה של בית מחדש ב"בית".

רייצ'ל פוזנר גליה צבר: מסעדות של מבקשי מקלט אפריקאים בתל אביב כמרחב ביתי מעצים.

"אני והחברים שלי צריכים מקום להרגיש בו טוב... לחשוב על הבית... לאכול מנות כמו שאכלנו אז, לפני המלחמה... לפני שברחנו.."

רבים ממבקשי המקלט שהגיעו לאחרונה מאריתריאה ומסודאן פתחו מסעדות בדרומה של תל אביב. תופעה זו - אשר לא נצפתה בגלים קודמים של הגירות אפריקאיות - עומדת במרכז מחקר אתנוגרפי שנערך בין 2009-2010. דבריו של ג'י.איי. - בעל מסעדה מדארפור המצוטטים בכותרת - מהווים עדות ברורה לחשיבותן של המסעדות כמרחב תומך היוצר חיבור למקום המחיה החדש והישן. עברו ועבור האחרים מסעדות אלו היוו זירה בה חשו בנוח ובבטחה תוך כדי אכילה, הרחה וחישה של טעמים וריחות מוכרים המתחברים לתפיסה של בית. בית אמיתי ומדומיין, נוכחי והיסטורי, רצוי ומצוי בו זמנית.

למרות קיומם של מחקרים רבים העוסקים בתפקיד של אוכל בעיצוב זהותם של מהגרים ובניית תחושה של בית הרחק מהבית אין הם מתייחסים להגירה כפויה כמו זו אותה אנו חוקרות. לפיכך, אנו נבחן מדוע וכיצד מיהרו מבקשי המקלט האפריקאים - תוך שהם מנהלים מאבקי הישרדות יומיומיים - לפתוח מסעדות בשכונת מגוריהם. הנחת היסוד המרכזית עליה התבססנו הייתה כי האוכל שאנו אוכלים כמו גם המקום והזמן בו מתבצעת האכילה היא משמעותית בעיצוב זהותנו הביולוגית והחברתית (Fischler 1988). ומכאן הנחנו כי דרך ניתוח 'דרכי האוכל' (foodways) נרחיב את ההבנה שלנו לגבי מה יוצר וכיצד נוצרת 'תחושה של בית' עבור מבקשי מקלט שנפלטו מביתם. זאת ועוד, אפריקה - שרבים בה חוצים גבולות בחיפוש אחר בטחון ויכולת קיום - מהווה נקודת מוצא לבירור השאלה כיצד אלו שעזבו את ביתם, שנמצאים במצב משברי, מצליחים לייצר מרחביים אלטרנטיביים בהם מתעצבות תחושות של בית- נוחות ומוכרות.

בהרצאה נעמוד על הגורמים שאפשרו לעצב תחושה ביתית במסעדות תוך התמקדות בחושים המופעלים בדרך לכך. תוך שילוב פרספקטיבות אנתרופולוגיות וביולוגיות ועל בסיס ההבנה שחושים נקבעים לא רק על ידי הביולוגיה אלא גם על ידי התרבות (Howes 2003), בחרנו לבחון את דרכי ההכנה והצריכה של אוכל תוך התמקדות בתפקידים החשובים שממלאים חושים בגירוי זיכרונות ורגשות במהלך חווית ההגירה. להבנתנו, מרכיבים אלו מאפשרים לגעת בבית מבפנים ולאפשר המשכיות בין העבר להווה.

מעין בורשטיין: מבקשי מקלט מאפריקה בכפר נוער בישראל.

בהרצאה זו אני רוצה לאפשר הצצה למצב המורכב שנוצר בישראל – בהתמקדות בצעירים הבורחים ממולדתם. בעקבות תנאים קשים ביותר בחלקים מסוימים באפריקה הכוללים מלחמות אזרחים, רעב, מחלות ועוני קיצוני ישראל הפכה מקלט נחשק לאלפי אנשים הבורחים מסודאן, אריתריאה וארצות אחרות. בין פליטים אלו הגיעו כמה מאות נערים ונערות בדרך כלל ללא מבוגר. רבים מהפליטים המוכים והמותשים נתפסים כאשר הם חוצים את הגבול ועל פי החוק הישראלי מושמים בכלא.

זו הייתה נקודת המפגש שלנו עם צעירים מאריתריאה בשנת 2009 שהיו מועמדים להעברה לכפר נוער תחת צו בית דין. אנחנו ערכנו ראיונות בעזרת מתורגמן מעברית לטיגרית שעזרו לנו להבין את העולם של אותם ילדים בודדים ומבוהלים.

שבועיים אחר כך הקבוצה הגיע לכפר הנוער. לאט אט הם התחילו להיפתח אך המשיכו להתאבל על אובדן ביתם וחיהם הקודמים. הם ניסו לעכל אינפורמציה רבה מאוד בהתמודדות עם חיי היום יום במדינה חדשה – תרבות, שפה, בית ספר, מסורות, דפוסי התנהגות ותפקידים של כפר נוער וכדומה.

בעזרת המתורגמן שלנו מצאנו שלחלק מן מהנערים יש משפחה בישראל. נסענו לתל אביב לפגוש דודים דודות, אחים ובני דודים. כך לנערים היה בית ללכת אליו בסופי שבוע ובחגים. מצאנו דרכים לעזור להם לדבר בטלפון עם הבית באפריקה. כיום, יותר משנה לאחר הגיעם לכפר עתיד הנערים אינו ידוע ויש הרבה שאלות ודילמות. מה יחכה להם בישראל לאחר שייצאו מכפר הנוער? למי ולאן שם שייכים?

הוראת האנתרופולוגיה: מבוא למתקדמים

יו"ר: ג'קי פלדמן

בעקבות הצלחת הכנס הראשון להוראת האנתרופולוגיה שהתקיים בבר-אילן במרץ 2011, ברצוננו להמשיך את השיחה סביב גישות ופרקטיקות בהוראת קורס המבוא לאנתרופולוגיה: מה עלינו ללמד? באיזו מידה על קורס המבוא להעביר את מגוון הגישות של גדולה האנתרופולוגיה? האם עלינו לתרגל את הסטודנט לחשיבה התיאורטית או מתודולוגית בכדי להכין אותו לקורסים מתקדמים בתחום? לפתוח דו-שיח עם דיסציפלינות אחרות? באיזו מידה על האנתרופולוגיה לפתוח צוהר לעולמות אחרים, לא מוכרים, ובאיזו מידה היא צריכה להעמיק את השיח עם עולם החיים של הסטודנט הישראלי? איך עלינו להתאים את קורס המבוא לאוכלוסיות סטודנטים בעלי צרכים ורקעים שונים? איזו כלים ניתן לגייס להעמקת החשיבה והתקשורת עם הכיתה?

בשיחה זו, יציגו מגוון את מחשבותיהם המבוססים על חשיבה אנליטית וניסיונותיהם בשטח, כחלק מהדיאלוג המתמשך סביב הוראת האנתרופולוגיה בארץ בימנו.

קרן פרידמן-פלג: בין ידיעה לחוויה: הוראת האנתרופולוגיה כדיאלוג פתוח

יותר מתחומי דעת אחרים, מאופיינת האנתרופולוגיה בבקשה "לאמץ את נקודת המבט של הנחקרים", "לקיים דיאלוג רב-קולי" או לחקור "מלמטה למעלה". על בסיס הוראת הקורס "יסודות האנתרופולוגיה" בבית הספר למדעי ההתנהגות במכללה למינהל, אבקש להציג את הניסיון לתרגם את העמדה התיאורטית והמתודולוגית הזו, אל הפדגוגיה. לאורך הקורס התקיים מהלך כפול: מצד אחד, הוצגו כלים תיאורטיים מרכזיים מתחום הדעת האנתרופולוגי, דוגמת "הזרה", "יחסיות תרבותית", "מיתוס" או "טקס מעבר". מצד שני, בסיס תיאורטי זה נקשר אל עולמם של הסטודנטים, ואל ההוויה התרבותית המאפיינת את חיי היומיום שלהם. מהלך זה התבצע באמצעות שני כלים: (1) כתיבת "רשימות למידה" – בשלוש נקודות זמן שונות, התבקשו הסטודנטים להציג את נקודת מבטם ביחס לאירוע תרבותי, ציבורי או אישי (טקסי זיכרון אלטרנטיביים, למשל, או סיפורה האישי של בחורה שבקשה לצבוע את שיערה הכהה לבלונדיני). זאת, תוך ניסיון לממש את הפוטנציאל התיאורטי הגלום בכלים האנתרופולוגיים, לצורך ניסוח נקודת מבטם וביסוסה; (2) לקראת הרצאות שעסקו בטקסי מעבר או בהבניה התרבותית של הגוף הפיזי, הוצע לסטודנטים לשלוח לצוות ההוראה חומרים שיש בהם ביטוי קונקרטי, אישי או קהילתי, לסוגיות אלה. חומרים אלה, בהסכמתם של הסטודנטים, הוצגו בפני הכיתה, ושמשו מצע משותף לדיון. באמצעות שני כלים אלה, ביקש הקורס למקם את הוראת האנתרופולוגיה על קו הגבול העדין המפריד בין "ידיעה" ל"חוויה".

יוני מזרחי: מבוא לאנתרופולוגיה

סוגיית הוראת בקורס המבוא לאנתרופולוגיה היא במידה רבה גם הצהרת כוונות כלפי הסטודנטים, ההכרעה מה ואיך ילמד בקורס המבוא באנתרופולוגיה היא הכרעה שיש בה כדי לעצב הן את מסלולי הקריירה האקדמית והמקצועית של בוגרי התואר הראשון בתחום (כפונקציה של תפיסת האפשרי) והן את מרכזי הכובד של תפיסת התוכן והמיומנויות בחוגים לאנתרופולוגיה (כפונקציה של גיוס חברי סגל, מגוון החוגים המוצע והדגשים בתוכנית הלימודים). לפיכך, יש לראות בעיצוב הקורס, תכנון ואופן הוראתו כהצהרת כוונות תיאורטית ומעשית של החוג במובן האסטרטגי של המילה.

בין ההחלטות וההכרעות העקרוניות שנראות רלוונטיות במיוחד ואשר אליהן תתיחס ההרצאה ניתן למנות את שלושת ההכרעות הבאות. 1. באיזו מידה קורס המבוא יוצג בתפיסה הוליסטית קלאסית רחבה או בתפיסה החברתית הקונטיננטלית המצמצמת (אנתרופולוגיה חברתית לעומת מבוא המשלב בין אבע שדות האנתרופולוגיה); 2. באיזו מידה קורס המבוא יוצג כתחום תיאורטי או יישומי (בין אנתרופולוגיה כמדע חברה תיאורטי לבין האנתרופולוגיה כתחום מעשי, משתתף, מעורב ומשפיע); 3. באיזו מידה קורס המבוא יעשה שימוש בחומרי

למידה ובטיפול בחומרים המקומיים (תרבות וחברה בישראל) לעומת הטיפול שלו בחומרים אוניברסאליים/גלובאליים ועכשוויים (סוגיות אנתרופולוגיות בנות זמננו במדינות מתפתחות, סוגיות תרבותיות בהקשר של רשתות חברתיות). הכרעות אלה יש להן משמעות לא רק ב"אמור החולף" בקורס אלא באיזו מידה נפח ההוראה שמוקדש בקורס לכל אחת מהכרעות הללו אכן ממומש בפועל (אין דינם של אזכורים חולפים בקורס המבוא של האנתרופולוגיה כמדע בעל ארבעה תחומים וכבעלת מימד יישומי כדין קורס מבוא שמקדיש זמן, תרגילים ושאלות בבחינה המסכמת לטיפול משמעותי בכל ארבעת התחומים ובמימד היישומי של האנתרופולוגיה).

גדי נסים: על האקזוטיקה והוראת האנתרופולוגיה

סטודנטים רבים אוהבים את לימודי האנתרופולוגיה בזכות הנופך האקזוטי שלהם. בהשוואה למדעי חברה אחרים, שנראים טכניים מדי, מצטיירת האנתרופולוגיה כתחום מרתק בזכות נגיעתה בשבטים רחוקים, במסעות, ובמה שנראה כניתוק מהציוויליזציה המוכרת והמנכרת.

ההיצמדות לאקזוטי גם מעוגנת בהיסטוריה ובאתוס של האנתרופולוגיה. דיסציפלינה זו הגדירה את עצמה, במידה רבה, על חקר תופעות שנראו מוזרות לחוקר ולקורא ה"מערביים". דרך חקר ה"אחר" המוחלט ניתן יהיה לזקק, כך סברו, את החוויה האנושית האוניברסאלית, וגם למקם חברות שונות על גבי רצף של שונות (ולעיתים אף לדרג אותן).

אולם הרומנטיזציה של האקזוטי היא גם בעלת השלכות מזיקות – היא עלולה לקבע את הדימוי של הדיסציפלינה כלא-מחייבת, כאתנחתא מרעננת מלימודי הסוציולוגיה הכמותית (או הפסיכולוגיה, הכלכלה וכן הלאה), כזיכרון מתוק מהטיול הגדול שלאחר הצבא, וכן הלאה.

פיתרון אפשרי הוא דווקא הדגשת הרלוונטיות של האנתרופולוגיה גם לחקר שדות שנראים מוכרים ואף אפרוריים – מקום העבודה, בית הספר ועוד. המטרה היא להדגיש כי לאנתרופולוגיה תפקיד מרכזי בפיתוח תיאוריה של תרבות (ברוחם של ובר ושל גירץ), שתביא להבנת מצבים חברתיים מורכבים. במסגרת שכזו, אקזוטיקה אינה מהווה מטרה כשלעצמה, או כפי שציטט גירץ את תורו – "הקפת העולם לשם ספירת חתולים בזאנזיבאר אינה שווה את המאמץ". רק כך נוכל לתרום להוראת האנתרופולוגיה כדיסציפלינה מחייבת ומרתקת כאחד.

גיא שלו ולירון שני: "לקרוא, לחשוב, לכתוב" - "דף חושב" ככלי אפקטיבי בהוראת מבוא לאנתרופולוגיה

קורס המבוא לאנתרופולוגיה עומד בתווך בין ההשכלה התיכונית והכישורים שהעניקה לתלמידינו לבין הדרך האקדמית שלפניהם. משום כך, הוראת המבוא מחייבת הבנה נכונה של ירושת מערכת החינוך הישראלית למול הציפיות של הדיסציפלינה מאלו המבקשים לעמוד על כתפי נפיליה. קריאה ביקורתית של טקסטים ויכולת כתיבה וניסוח הן ממגרעותיו הידועות של

התיכון הישראלי ובניסיון להתמודד עמן ולקדם בסיס ראוי לדיון בכיתה נציג כאן את בחירתנו להיעזר ב"דף חושב".

במהלך שלוש השנים האחרונות כתיבתם של עשרה "דפים חושבים" היא מטלת חובה בקורס מבוא לאנתרופולוגיה אותו תרגלנו. ניסיוננו התחיל כדרישה לדו"ח קריאה שבועי המבקש סיכום של מאמר, המשיך לדף המחייב מחשבה מקורית וביקורתית והגיע לכדי דרישה לניתוח אינטגרטיבי של טקסטים. בעזרת "דף חושב" זה, מצאנו כי רמת העניין מהמאמרים מתערורת, רמת הדיון בכיתה עולה באופן משמעותי וכך גם יכולת הניסוח וההבנה ההוליסטית של החומר. כמו כן, התוצאות והתגובות – במבחן הסופי, בסקרי הערכת ההוראה ובשיחות עם סטודנטים ומתרגלים בקורסים מתקדמים – היו מעודדות מאוד. עם זאת, מתערורת שאלות סביב היוזמה כגון השלכותיה על המתח בין קידום מצוינות לתמיכה בחלשים, השפעותיה על קריאת טקסטים נוספים ותיאום מול קורסים מקבילים ואף קשיים בירוקרטיים.

בדיון זה, נבקש לתאר את ניסיוננו עם הדף החושב, התמורות שעברו עליו וההשפעות שלו על התלמידים שלנו ועל חווית הלמידה וההוראה בקורס המבוא. כמו כן, נציע סוגיות לדיון באשר לשימוש הנכון בכלי זה, באופן הנכון ליישמו וביכולתו לסייע בהקניית יסודות של חשיבה אנתרופולוגית והכוח לנסחה בכתב.

Total Immersion and its Discontents: Anthropological Fieldwork Since the 1980s*

Chair: Tamar Kaneh

**Informal Discussion with Prof. Janet Carsten, Guest of Honor of the
2011 Meeting.**

*** Panel restricted to PhD & M.A. students by prior registration.**

In this paper I adopt a partly autobiographical stance and use the trope of 'total immersion' to consider how the nature of anthropological fieldwork has changed over the last two to three decades. My discussion, which foregrounds British social anthropology, is informed by having participated directly in these shifts as well as having taught students for the last twenty years as they prepared for and returned from fieldwork. I examine the wider literature on fieldwork to consider the methodological and more general implications of changing practices of fieldwork for the discipline. Beginning with a brief consideration of issues that

seemed particularly salient to fieldwork in the early 1980s before going on to discuss more recent trends, I draw connections to wider disciplinary and other changes that have informed how anthropologists conduct research.

מופע הבית

יו"ר ומתדיין: חיים נוי

"מופע הבית" בוחן את מושג הבית מנקודות מבט תיאורטיות המבוססות על גישות הבנייתיות ומופעיות (פרפורמטיביות). הטענה היא שמגוון הפרקטיקות המתקיימות בבית, על המרחבים השונים הכלולים תחת מושג זה, הן בעלות ערך מופעי: הבית אינו רק מרחב, רקע או מיכל בו מתקיימת פעילות חברתית, אלא הבית מתכונן כל העת, תוך כדי ומתוך פעילות חברתית מגוונת. על כן, כוונת המושב היא להתרכז בסביבות הביתיות כסביבות מובנות ומשתנות, ולא נתונות וקבועות, ולבחון מקרוב את תהליכי ההבניה הללו, ואת הסוכנים הלוקחים חלק בהבנייה מופעית שתוצאתה היא התקיימותו (או התערעורתו והשתנותו) של ה"בית", כפי שהוא מובן על ידי דייריו. המושב נסמך על מסורת עשירה של אתנוגראפיות הנכתבות בתוך בתים ובתוך מרחבים ביתיים, בתקופות שונות ובתרבויות שונות. למסורות אלה מתווסף הערך המופעי המדגיש את האיכות האינטראקציונית והמכוננת של פרקטיקות חברתיות מסויימות, המאשרות את נוכחותו וקיומו של הבית.

מוזמנות הרצאות המשלבות גישות תיאורטיות מופעיות והבנייתיות עם מחקר אתנוגראפי מדוקדק של "פרקטיקות ביתיות" (דומסטיות) לסוגיהן, ופרקטיקות המתקיימות במרחב הביתי ובמרחבים הקשורים בו. ההגדרה של מושג הבית המשמשת כאן היא אמית, וכוללת מרחבים קשורים סמוכים ביניהם: המרפסת, החצר, המדרכה, הגג, המכונית, ה"מחנה" ועוד.

יורם בילו: בין מקום קדוש לאדם קדוש: אקולוגיה משיחית, פרקטיקות של הנכחה והתגלויות במרכז חב"ד "770".

הסערה המשיחית שליבה הנשיא השביעי הכריזמטי של חסידות חב"ד, רבי מנחם מנדל שניאורסון, הובילה להכתרתו כמשיח המיועד ולהפיכת ביתו, ב- 770 Eastern Parkway בשכונת Crown Heights שבברוקלין ("770" בפי החסידים), ל"בית משיח" ול"מקום השראת השכינה". הסתלקותו של הרבי ב- ג' תמוז תשנ"ד הותירה את הבית ואת החסידים מיותרים. אבקש להראות כיצד ממלאת הסיעה ה"משיחיסטית" בחב"ד, שחבריה מכחישים את מותו של הרבי וטוענים כי הוא שוכן, "נשמה בגוף" בביתו, את החלל שהותירה ההעלמות על רקע הבעייתיות במעמדו של הבית כמקום קדוש בגולה מול בית המקדש מזה וקברו של הרבי מזה. אציג את האקולוגיה המשיחית שבה הבית מכב בתרבות הוויזואלית של חב"ד, משועתק

ומופץ ברחבי העולם, מתמלא בסדר-יום הרווי במופעים של הנכחה – פעולות טקסיות שבמרכזן הרבי כמשתתף פעיל – והופך לזירה מרכזית של התגליות. אקולוגיה משיחית דחוסה זו מאפשרת לטעון כי הרבי הווירטואלי נמצא "איתנו יותר מתמיד".

נר אביאלי: רוחות בעליית הגג, מטבח בסלון ושישה חדרי שינה ריקים: "הבית החדש" בעיירה הווייטנאמית הוי אן.

בעשור האחרון, במסגרת השינויים הסוציו-אקונומיים הדרמטיים אשר חווה ווייטנאם בעידן הפוסט-מהפכני, נבנו בעיירה הוי-אן שבמרכז ווייטנאם אלפי בתים אשר תכנונם שונה באופן מהותי, לפחות לכאורה, מזה של "הבית הווייטנאמי המסורתי". בהרצאה זו, המבוססת על עבודת שדה אנתרופולוגית הנערכת בעיירה מאז 1998, אדון במשמעותם של שינויים אילו. לאחר דיון קצר ב"בית המסורתי", בהגיונו האקולוגי והחברתי ובמאפייניו התרבותיים - ובראשם מרכזיותם של רוחות אבות המשפחה ונחיתותם של המרחבים הנשיים, אפנה לדון בתהליכי השינוי ובמשמעותם. כאן אדגיש את חשיבותם של גודל הבית, הפסאדה ומאפייניה הצרפתיים-קולוניאליים, אצביע על האופן בו נתפסים ענייני שכנות ואדון בשינויים הקוסמולוגיים והמגדריים המעצבים את חלוקת המרחב הפנימי ואת התנהגותם של בני הבית. בהמשך אפנה אל בית מסוים אשר תוכנן לפי עקרונות חברתיים-תרבותיים שונים מן המקובל. הדיון יתמקד בענייני שינוי והמשכיות ויעסוק באופן שבו מגדירים את עצמם בני המעמד הבינוני החדש בעיירה דרך הבית.

Adoram Schneidleder: Performing home within a destroyed village: The examples of Iqrit and Bir'em.

The phenomenon of return trips to destroyed villages which developed after Oslo has often been analysed in terms of pilgrimages of memory, the nostalgic reconstruction of lost worlds and the politicization or "re-Palesinisation" of place (Ben Ze'ev & Aburaiya 2004; Hanafi 2006; Slyomovics 1998). Less attention has been given to mechanisms of resistance and counter production of space (Lefebvre 1974), and the repossession of space through presence and performance. The cases of Iqrit and Bir'em provide eloquent examples of the transformation of destroyed village sites into places of life, more focused on the present and the future, than on memory and an idyllic pre-1948 past.

An integral component of the spatial repossession of the destroyed village sites involves the production of *home*, or *homemaking*, through performance and rites, both mundane and religious. This paper proposes to consider some of these practices while keeping in mind the inescapable paradox which consists of monitoring the moral divide between the categories of *home* and *anti-home* in

the face of empirical and quotidian pollution of one category by the other (Markowitz 2004b). In the face of impinging *anti-home*, the production of *home* for *Bir'amani* and *Iqrithawiyyi* results from an ongoing struggle negotiated on a daily basis through practice and performance.

Working from definitions of *home* and *territoriality* which mobilize the ideas of control, feelings of safety and refuge, comfort and belonging (Hammond 2004; Markowitz 2004a; Rapport & Dawson 1998; Sack 1986), the paper will first of all describe the process of repossession of space and the physical transformation of inhospitable space (a destroyed village site) into liveable, comfortable and meaningful place as a prerequisite for the performance and production of *home*. A second part will consider some examples of domestic performances such as cleaning, cooking, sleeping and rituals of breakfast and coffee which participate in the production of *home* within the destroyed village. A third and last part will consider the most decisive performances in the production of *home*, those which consist in seeking and policing the cosmic divide between the constituted *home* and the impinging *anti-home*. The re-conquered privilege of performing hospitality with Jewish or other extra-community visitors, such as offering the cup of coffee, becomes the most irresistible and compelling act of demarking the line and consecrating the *home*.

References

Ben Ze'ev E, Aburaiya I. 2004. "Middle-Ground" Politics and the Re-Palestinization of Places in Israel. *International Journal of Middle East Studies* 36:639-55

Hammond L. 2004. Tigrayan Returnees' Notions of Home: Five Variations on a Theme. In *Homecomings: Unsettled Paths of Return*, ed. F Markowitz, AH Stefansson, pp. 36-53. Lanham, MD.: Lexington Books

Hanafi S. 2006. Return Migration and the Burden of Borders. In *Crossing Borders, Shifting Boundaries, Palestinian Dilemmas*, ed. S Hanafi, pp. 1-12. Cairo: The American University in Cairo Press

Lefebvre H. 1974. *La production de l'espace*. Paris: Anthropos

Markowitz F. 2004a. The Home(s) of Homecomings. In *Homecomings: Unsettled Paths of Return*, ed. F Markowitz, AH Stefansson, pp. 21-34. Lanham, MD.: Lexington Books

Markowitz F. 2004b. Leaving Babylon to Come Home to Israel: Closing the Circle of the Black Diaspora. In *Homecomings: Unsettled Paths of Return*, ed. F Markowitz, AH Stefansson, pp. 183-98. Lanham, MD: Lexington Books

Rapport N, Dawson A, eds. 1998. *Migrants of Identity: Perceptions of Home in a World of Movement*. Oxford: Berg

Sack RD. 1986. *Human Territoriality: Its Theory and History*. New York: Cambridge University Press

Slyomovics S. 1998. *The Object of Memory: Arab and Jew Narrate the Palestinian Village*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press

נעמה שקד-לוי: ג'יפ, מגדר ובית ב"מלכת המדבר".

מסע מלכת המדבר הינו פרויקט תיירותי ישראלי, המיועד לנשים בלבד, המתבסס על נהיגה בג'יפים ביעדים שונים ברחבי העולם. המסע מתקיים מדי שנה החל משנת 1999 בחודשי הקיץ, ובמהלך השנים יצאו אליו למעלה מ-3000 נשים ישראליות. הרצאה זו היא פרי של מחקר בן שלוש שנים של מלכת המדבר, שעליו מתבססת התיזה של התואר השני שלי. עיקרו של המחקר מתבסס על תצפית משתתפת שערכתי במהלך מסע של שמונה ימים בשנת 2007 אל הרי הפירנאים שבספרד, ובנוסף על תצפיות משתתפות באירועים שונים שליוו את המסעות לאורך השנים. כמו כן, במחקר נעשה שימוש בראיונות עומק ובאתנוגרפיה "און-ליין", מתוך הכרה בכך שהאינטרנט מהווה זירה משמעותית לנשים הלוקחות חלק במסעות.

בהרצאה זו אבקש לטעון כי הג'יפ שבו נמצאת כל משתתפת, וכן שיירת הג'יפים כולה בה מתנהל המסע, הופכים במהלך המסע לבית. בית במשמעות של מרחב מוכר ובטוח, מרחב אינטימי בעל מאפיינים ספציפיים על פי טעמן ורצונן של הדיירות בו, מרחב אשר מתנהלות בו פרקטיקות יומיומיות באופן דומה למתקיים בביתן של הנשים בישראל.

הג'יפ מאפשר התבוננות על האופן שבו "קופסת פח" בעלת ארבעה קירות ומנוע, הופכת לבית ייחודי של כל משפחה ("צוות") שמאכלסת אותו, ממש כשם שדירות בעלות ארבעה קירות הופכות לבתים ייחודיים ואישיים, על פי הפעולות של המשפחות הגרות בהן ועל פי הפרשנות שהן נותנות לפעולות אלה.

ההרצאה תתמקד בפעולות ובשיחות שבעזרתן יצרו הנשים את בתיהן בזמן המסע. אטען כי כשם שבית בנוי מחדרים המעוצבים באופן שונה ומתקיימות בהם פעולות מגוונות, כך בכל ג'יפ וג'יפ, ובשיירה כולה, נוצרו ועוצבו מרחבים או "חדרים" שונים: סלון, מטבח, מקלחת,

שירותים וכן הלאה, כאשר בכל אחד מהם התקיימה פעילות מובחנת אשר הגדירה כל מרחב/חדר על פי פרשנותן של הנשים המשתתפות. ניתוח רגיש של הפרקטיקות של הנשים בשיירת הג'יפים, מאפשר מבט עמוק אל מקום פרטי ואינטימי: אל "הבית" של נשים ישראליות.

Indigenous, Migrant, Settler and Post-settler Homes

Chair: Yehuda Gudeman

Jackie Feldman: "Don't you feel privileged to come back home?": Guiding Christians as Israeli identity practice.

As a young new immigrant from New York, Israel was the 'big place' of the Jewish future as well as the 'small place' where I was marked as 'Anglo-Saxon' and lived in a bubble of other Western Jewish immigrants. Within three years of arrival, I began to work as a licensed tour guide for Christian pilgrims to the Holy Land, pilgrims who also considered the land as 'home', but in very different ways. The similarities and differences between the foreign Christian visitors and myself elicited strategic presentations of the land, the past, sacred texts and myself. I will examine how my guiding practices and narrations affirmed aspects of belonging, and explore how these performances accorded me, as guide, status as exemplary Jew, native Israeli, and sometimes, as agent fulfilling a divine plan. They also raised questions about my taken-for-granted assumptions on the unity of people, state and land. I will show how the questions, desires and practices of pilgrims came to inform my approach to ancient Jewish sources, inspire the performance and analysis of a voyage to my personal sites of origin in Eastern Europe, and serve as a template for understanding contemporary voyages of Israeli memory.

Claire Snell-Rood: From Jungle to a City: Slum residents' changing moral meanings of home amidst Delhi's urban development .

As demolition loomed in the Delhi slum where I did my doctoral research, slum residents pointed to the homes through which they had transformed a jungle into the city that now stood in its place. When the industrial base of Delhi was in

its infancy, residents had migrated to work in the factories, and, encouraged by factory owners, built small shacks (jhuggis) in the nearby open areas. Over time, they said, the city grew as their homes grew. They turned short mud homes into solid brick; and politicians and factory owners, in tandem, expanded their factories and installed urban infrastructure in their neighborhoods to acknowledge the permanence of their settlement. In parallel processes, migrants built the city and the politicians honored how the city needed them to develop.

In the present, however, residents argued that powerful people had subverted their homes for personal gain. The neighborhood had been taken over by self-made leaders (pradhans) secretly aligned with corrupt politicians, policemen, and factory owners—none of whom now acknowledged slum residents' vital contribution to the city. These days, residents no longer argued that their homes showed the honorable contribution of poor people. Rather, they argued that their homes stood as moral islands in a sea of self-interested and untrustworthy neighbors. In this paper, I chart how the changing moral meaning of homes can help us understand slum residents' shifting relationships to their urban communities and the state.

David Trigger: Home, place and belonging in Australia.

In the relatively young post-Settler society of Australia more than a quarter of the population were born elsewhere. Given the national history of migration and a resulting diaspora consciousness, just when the descendants of settlers and migrants themselves become 'indigenous' alongside the special category of Aboriginal, is a richly productive intellectual question. In the context of Australian debates about 'nativeness' in both society and nature, the paper is both a professional and personal reflection on issues of multiple attachments to different home-places, houses and associated senses of place. Key concepts will include the idea of 'primal landscapes', the 'trying on' of indigeneity among those without Aboriginal ancestry, and the ambiguity with which Australians may address the question of where is 'home.'

Pnina Motzafi-Haller: Customary Strangers: Changing patterns of mobility and sedentarization among Banjara service nomads of Rajasthan, India.

The Banjara are nomadic and post-nomadic people in South East Asia. In colonial and most of the post colonial era they made a living and developed a distinct collective identity as traders running long-distance caravans selling salt and spices to the settled communities. Today they are impoverished camp-dwellers who sell their unskilled labor in road construction projects and move according to the fluctuating need for their labor. Using both ethnographic and survey data, I explore in this presentation the complex ways in which these former service nomadic people live today at the margins of urban and rural settled communities in Rajasthan, India. I pay particular attention to the tension between mobility and sedentary life of these "customary stranger" communities

הבית האחרון – טקסי קבורה ובתי קברות חדשים בישראל

יו"ר: ומתדיין: הנרי אברמוביץ

בעשור האחרון קרו שינויים דרמטיים הן בטקסי הקבורה והאיפור והן במבנה בתי הקברות בארץ. אם פעם הדרך לבית האחרון היתה המונופול של

החברא קדישא בטכס דתי לקראת קבורת שדה, תוך שימת דגש על ערכים קולקטיביים, היום יש בצד זה אפשרויות אחרות, שהן במסגרת מוגבלת של תחרות חפשית. ניתן לערוך קבורה חילונית ואף איפור, תוך שימת דגש על ערכים אינדיבידואליים.

ננסה לדון במושג בשינוי תפיסת המוות בחברה דרך ניסיון להביא את השדה לכנס.

ידברו שתי דמויות שתרמו הרבה לשינוי שעברה החברה בהקשר זה:

הראשון הוא אלון נתיב, מנכ"ל 'עלי שלכת', חברה שעוסקת בקבורה אלטרנטיבית, ובטכסי קבורה אלטרנטיביים. השני הוא אדריכל אורי פונגר, שהביא ארצה את שיטת הקבורה בקומות הקרויה 'סנהדרין'.

אדריכל אורי פונגר: 'מוילה לרב קומות: שינוי בתפיסה מרחבית 'המגורים האחרונים'.

לנושא הקבורה הגעתי בשנת 1968 באוניברסיטת קרלסרוהה בדרום גרמניה, במסגרת עבודת גמר, לתואר שני בארכיטקטורה, בנושא "תרבות הקבורה", ע"י פרופ' אגון איירמן.

בשנות השישים של המאה העשרים – עם התפשטות ערי מטרופולין על פני מרחבים ענקיים, עלתה המודעות למצוקת הקרקע לבתי קברות באירופה. יחד עם זאת הלך הרוח, הנובע ממסורות שמרניות בתחום רגיש הזה, יחד עם מנהגים, בחלקם דתיים, לא היה בשל למחשבה יצירתית חדשה ולחיפוש דרכים חדשות, להקטנת צריכת הקרקע לקבורה, ולחיפוש פתרונות ברי קיימא לבעיה שהלכה והחריפה.

שיטות הקבורה שאציג כאן, מבוצעות כיום ברחבי הארץ, ועונות על הפרמטרים הבאים:

- פתרונות ברי קיימא: חסכון בקרקע על בסיס ההלכה והמנהג היהודי. שיהיו נתמכים ומקובלים על ידי רוב מסיבי של האוכלוסייה היהודית. רק עם הכמות יהיה פתרון אמיתי.
- תרומה לנוף על בסיס עיצוב נופי מתקדם המאפשר שכונת ידידותית עם שמושי קרקע שונים – כולל מגורים, מבלי להוות מטרד רגשי.
- חסכון בקרקע גם סביב בית העלמין, ע"י יצירת גבעות מלאכותיות עם חזית ירוקה.
- אפשרות להשתלבות עם פרקים ואיזורי נופש.
- מיקום בתי הקברות בקרבת הערים, על מנת למנוע דרכי גישה ארוכות לקהל המבקרים המבוגר.

בהרצאה זו יוצגו שיטות, רעיונות, תכניות וביצועים של בתי עלמין בארץ ובארה"ב, אתרי קבורה ובתי עלמין אזוריים ומקומיים בתכנונו. פיתחנו שיטות שרק חלקן בוצעו, חלקן הגיעו עד שלבי תכנון מתקדמים לביצוע אך נבנו עדיין, חלקן הן תכניות בנין עיר לבתי עלמין בערים הגדולות המתוכננות לטווח של למעלה מחמישים שנה. הגענו בתכנון רעיוני לצפיפות של למעלה מפי עשר ובתכנון מעשי - פי שש, אך גם לאחר תקופות שימוש ארוכות, ייווצר צורך בהקצאת שטחים לקבורה וזה יהיה בעתיד בו קרקע פנויה תהיה נדירה מהיום.

בשנת תשמ"ד אושרו תכניותינו פה אחד ע"י מועצת הרבנות הראשית.

כשנה לאחר קבלת אישור מועצת הרבנות הראשית, הזמינה חב' קדישא לעדת המערביים, בירושלים, תכנון פרויקט קבורה ראשון, הסיבה לפנייתם הייתה כי בחלקת קבורה שלהם נסדק קיר, שתמך ב21 קברים קיימים, עמד להתמוטט.

ביטלנו ארבע הכנות לקברים ובמקומם הקמנו קיר תמך חדש, עם כוכי קבורה, על פי ההלכה באישור ובנוכחות נציגי הרבנות הראשית והמקומית, בוצעו שלושים ושנים מקומות קבורה במקום ארבע הכנות לקברים שהורחקו.

אלון נתיב, מנכ"ל "עלי שלכת": חופש הבחירה במשכנו האחרון של אדם.

מנהגי קבורה מלווים את האדם כחלק מארבעת מעגלי החיים הנחשבים לקבועים בתרבות האנושיות, בכל תקופותיה ובכל גוניה. מנהגי הקבורה היהודים אינם יוצאי דופן במובן זה.

יכולות בחירה - רוב האנשים אינם מודעים כלל לעובדה שיש ביכולתם לבחור, שיש יותר מדרך אחת לומר להיפרד ולומר שלום. כך נוצר מצב בו המשפחה, בזמן שרגשותיה סוערים צריכה לפעול כמיטב יכולתם ובלחץ של זמן ומבלי להיות מודעים לרצונות יקיריהם ולמגוון האפשרויות המוצעות. אף אחד לא אוהב לחשוב על המוות, בייחוד לא שלו. אך תכנון מקדים של הסידורים האחרונים יכול לחסוך עוגנת נפש רבה וכסף רב. הרעיון מאחורי תכנון לוויה נובע מהידיעה שקרוביך יצטרכו ביום בהיר אחד לטפל ולעסוק בעומס של מידע חשוב ורגיש

ובלחץ עצום של לוחות זמנים. אין ספק שתכנון מקדים מוסיף לא רק לנוחותו של האדם המתכן, אלא גם ובעיקר לוודא את קיום משאלותיו תוך הימנעות מקשיים מיותרים.

אין ספק שאדם שבוחר ומתכן, הוא ויקיריו רק יכולים ליהנות מהכנת הסידורים המקדימים מראש. יש להם את כל הזמן שבעולם לבדוק חלופות, לדון בפרטים ולתכנן טקס לפי נטיות ליבם ואמונתם. הלכה למעשה מי שמתכן ומשוחח על נושא קשה זה, מקטין את אי הודאות הכרוכה בנושא, מפיג חששות של קרובים ויוצר תיאום ציפיות.

ההרצאה תיגע במימוש צוואתו הרוחנית של האדם, מה הוא רוצה להשאיר אחריו, כיצד להנציח את פועלו? איך להיפרד? ועל ההבדלים בין צוואה לצוואה רוחנית. ההרצאה בנויה משלושה חלקים; החלק הראשון אינפורמטיבי ברובו ונותן רקע על הפרוצדורות אותן עובר אדם (הוא וקרובי משפחתו) בדרכם האחרונה. הבנת התהליכים השונים אותם חווים הנ"ל, הסוגיות המשפטיות, היבטים מוסריים. היררכיה של מקבלי החלטות מבחינה משפטית ומבחינה מוסרית. אבל, כיצד משלבים ויוצרים יישום ושימוש בכלים פסיכולוגיים בהליך האבלות. תגובת על אבדן אדם קרוב הינה תגובה אוניברסלית, אנושית ונורמלית. איך להתייחס לגורמי אי הוודאות ואי התאמה המשפיעים לרעה על תהליך האבלות. ההרצאה תיגע בהבנת מעגלי המשתתפים בלוויה ועל החשיבות של שילובם במעמד הפרידה. נתייחס

להבדלים בין קבורה לשרפה, בין טקס לוויה למעמד פרידה ובין מעמד מונחה למעמד מובנה. משקלה של הלוגיסטיקה והשפעתה על האבלים והמנחמים.

לאחר סיכום קצר נשאיר זמן לשאלות ותשובות.

הנרי אברמוביץ: טקסי מוות כביטוי לשינוי חברתי ניתוח השוואתי אנתרופולוגי.

My concluding talk to this session will begin by contrasting my original field work with Jerusalem hevra kadisha when funerals were exclusive religious monopolies done by ritual experts who had little in common with their clientele. Most of the ritual was geared toward the dangerous passage of the soul of the

deceased to a proper place of peace in "the world to come". Those collectivist concerns took precedence over those of the mourners, family and friends.

New forms of ritual and cemeteries reflect profound changes in Israeli society with a move toward individualism, personal expression and creativity, ecology, environmental and other "green" values. The change from "field burial"

to "sanhedrin burial" and cremation change the very nature of the funeral and memorialization especially its affective and communal dimensions. Funerals may now have a "do it yourself" quality. Comparative material from other societies undergoing similar changes will be discussed as will be the theoretical issues raised by major figures in the anthropology of death rituals such as Robert Hertz, Malinowski, Bloch & Parry, Huntingdon & Metcalf.

Finally, an attempt will be made to formulate to what extent the "house/home" metaphor still applies to Israeli dead.

בית וביתיות מבטים פואטיים

יו"ר: עפרה גולדשטיין-גדעוני

איתן וילף: 'Taking it Home' על המשמעות המשתנה של הבית בהקשר הסטנדרדיזציה התרבותית בחינוך המקצועי למוסיקת הג'אז.

הרצאה זו מתמקדת במושג של 'לקחת חזרה הביתה את האלתור' בהקשר של מוסיקת הג'אז. רעיון זה מתייחס לפרקטיקה של סיום האלתור על ידי חיבורו אל הלחן הסטנדרטי שהיווה לו בסיס. אני בוחן את המשמעות התרבותית הספציפית של מושג זה בהקשר חברתי שנמצא במרכזם של מספר כוחות של סטנדרדיזציה תרבותית – החינוך העל-תיכוני האמריקאי למוסיקת הג'אז. בהתבסס על עבודת שדה בבית ספר אמריקאי לג'אז, אני בוחן את האופנים שבהם כוחות השוק שמניעים בכיוונה של סטנדרדיזציה תרבותית משפיעים על משמעותו של 'הבית' בהקשר ספציפי של פרקטיקה אמנותית.

עפרה גולדשטיין-גדעוני: בישול אלגנטי: מלכות קינוחים ועקרונות בית כריזמטיות כהתגלמות "עקרת הבית החדשה" ביפן של שנות ה-2000.

פוג'ינו מקיקו היא חברת הפרלמנט היפני, עם זאת, ביקור במשרדיה בבניין הפרלמנט, כמו גם כל הצצה לחומרים ייצוגיים אודותיה מדגישים את כישוריה הדומסטיים ובעיקר הקולינריים, כלומר את מומחיותה בבישול. מדובר בדוגמה אחת מיני רבות של נשים אלגנטיות הגודשות

את המדיה היפנית, בעיקר מגזינים לנשים, אך גם צורות מדיה אחרות כמו טלוויזיה. הנטייה של פוג'ינו לעשות שימוש בשפה הצרפתית ולהדגיש את הניחוח הבינלאומי של ניסיונה בבישול נותנת חיזוק לתפיסות של הדור הצעיר של נשים החשות שהחיים יכולים לספק יותר מאשר את היציבות – והשעמום – של חיי אמהותיהן. במילים אחרות, סגנון ה"קטקנה" האלגנטי והבינלאומי ש"עקרות הבית הכריזמטיות" נושאות עימן תואם את ה"אורינטציה לסוג חדש של עקרת בית" (*shin senkyō shufu shikō*), כפי שהוגדר בדיווחים של הממשלה היפנים מ-1998. עם זאת, חשוב להדגיש שנשים אלו לעולם זוכרות להדגיש את היותן "עקרות בית מקצועיות" אשר מביאות "שמחה, אושר, חום ויציבות" למשפחותיהן. בהצגה זו אראה כיצד ה"מדינה" "State" היפנית, שנתפסת במחקר זה כשם הכולל מספר סוכנויות וסוכנים בעלי כוח, ביניהם הממשלה, הגוף העסקי והמדיה, מעורבת בתהליך מתמשך של יצירה וייצור מחדש של ה"דומסטיות" של עקרת הבית היפנית, אם כי ב"אדרת" משתנה.

דבורה גולדן וחוץ ברם: היעלמותו של המרחב הביתי במרחב החינוכי: המקרה של ילדי עולים בגן ילדים ישראלי ובמערכת החינוך בכלל.

שנות ה-90 הביאו לעיסוק רב בשאלות של ריבוי תרבויות במערכת החינוך הישראלית. רב תרבותיות" הפכה לסימא פופולארית שהופיעה רבות בפרסומים וניירות מדיניות, בהשתלמויות ובתוכניות חינוכיות שונות. לגלי הגירה גדולים, ובמיוחד העלייה מחבר המדינות השפעה רבה על התפתחות זו. בהמשך לכך החל גם דיון ספציפי בקבוצות שונות בקרב העולים, כפי שהתבטא בקביעת "מדיניות ייחודית" לעולי קווקז מסוף שנת 1996 ואילך.

על רקע זה, עבודה זו, מבוססת על אתנוגרפיה של גן ילדים שנערכה לפני כעשור, בוחנת את הנוכחות החמקמקה של ילדי עולים בגן ילדים בו כשליש מהילדים הם ממשפחות שהיגרו לישראל מברה"מ, רובם מהקווקז. העבודה בוחנת כיצד מעוצבת ההתייחסות לנוכחותם של ילדים עולים בגן; מהן המשמעויות השונות שניתנות להכרה בנוכחות זו בחיי היום יום של גן הילדים; ואת העמדות השונות שתופסים משתתפים שונים בחיי הגן: ילדים, גננות, מפקחת אזורית וחוקרת, ביחס לדרכים המתאימות להתייחסות להימצאותם של ילדי העולים. ממצאים מראים כי למרות שבשיחות ואירועים שונים נרמזו נוכחותם של העולים ושאלות של "רב תרבותיות", הרי שלמעשה התרחשה פעולה של העלמה של המרחב הביתי במרחב של הגן. ממצאים נוספים מעבודת שדה ממושכת בקרב עולי קווקז ובקרב קובעי מדיניות, אנשי שירותים חברתיים ומערכת החינוך מלמדים שתופעה דומה התרחשה גם בבתי ספר ביישובים רבים אליהם הגיעו עולים מהקווקז.

העבודה מבקשת להסביר פעולה זו של העלמת המרחב הביתי על ידי חיבור בין שתי נקודות מבט: התבוננות אתנוגרפית ממוקדת בגן הילדים, ולימוד רחב יותר של מדיניות רב תרבותית וחינוכית ביחס לקבוצות השונות של עולים מברה"מ לשעבר. באופן זה עבודה זו מאירה את

הקשיים וההתנגדות ליישום השיח האקדמי על רב-תרבותיות בחיי היום של מסגרות חינוכיות.

הילה צבן: להגר הביתה: השפעות מרחביות ותרבותיות של "הגירה גבוהה" מארצות המערב על שכונת בקעה בירושלים.

הגירת יהודים מארצות המערב לישראל נמצאת בעלייה בשנים האחרונות. ירושלים מושכת אליה יותר מהגרים כאלה, ובמיוחד דתיים, מכל עיר אחרת. לאופן שבו יהודים מדמיינים את ירושלים יש תפקיד חשוב בהחלטתם להגר אליה. הגירה זו היא "הגירה גבוהה" או lifestyle migration, משום שמדינות המוצא של המהגרים חזקות מישראל מבחינה כלכלית ותרבותית, או נתפסות ככאלה. מבין המהגרים מצפון אמריקה, צרפת ובריטניה, מוצאים רבים את מקומם בשכונת בקעה. התוצאה: מפגש בין "המקום הגדול", ירושלים של מעלה המדומיינת, לבין "המקום הקטן", ירושלים של מטה, הארצית והיומיומית שבה חיים המהגרים את חייהם.

בקעה, בעברה שכונה ערבית, היא שכונה שהחל משלהי שנות השישים עוברת תהליכי ג'נטריפיקציה. מראשיתו כלל התהליך מהגרים מארצות המערב אך כיום, עקב מחירי הדיור הגבוהים, הם האוכלוסייה הנכנסת העיקרית לשכונה. משיכתם לבקעה נובעת כיום מרצונם לחיות בסמוך למוסדות ולקהילות שהקימו בני ארצם ומאופייה המיוחד של השכונה. בעבור רבים מהמהגרים "הבועה" הטרנס-מקומית ה"אנגלוסכסית" או ה"צרפתית" ביחד עם פרקטיקות טרנס-לאומיות שהם מקיימים בחיי היומיום, מרכיבים את קשיי הקליטה וההסתגלות ומייצרים בעבורם תחושה של בית ושל שייכות. ואולם, הדומיננטיות של המהגרים משפיעה על סביבתם מבחינה מרחבית ותרבותית. אתנוגרפיה של בקעה חושפת את השפעות ההגירה בשוק הנדל"ן, בתרבות הצריכה והפנאי, בדתיות ובאזרחות השכונתית המתחזקת, המתבטאת גם במאבקים שכונתיים. בניתוח פרקטיקות ההתמודדות של המהגרים ושל תגובת הסביבה אליהם מתחדדות סוגיות תיאורטיות כמו המשמעות שיש לדמיון ולשיקולים אידיאולוגיים (ולא כלכליים) בהגירה כמו גם חשיבותו של המרכיב המרחבי בתיאוריה הטרנס-לאומית/מקומית.

הבית בפרספקטיבה סוציולוגית היסטורית

יו"ר ומתדיינת: עמליה סער

ד"ר ברנשטיין: הגירה והסדרי דיור, המקרה הישראלי לפני קום המדינה ולאחריה.

One of the basic, yet often highly problematic needs of immigrants in their country of destination is a place to accommodate themselves and in many circumstances their families and belongings.

This presentation will attempt to examine pre-and post state Jewish immigration to Israel in terms of the accommodation options available to the immigrants, the extent to which these were provided by regulating institutions, by the market or by individual initiative by-passing the former two. A 'dwelling perspective' on immigration enables us to portray the diversity of experience in the everyday life of immigrants in different periods on the one hand and to highlight structural, political and social aspects of the receiving society on the other hand.

During the pre-state Yishuv there were no housing-providing institutions, thus immigrants mainly rented accommodation in the privately constructed and owned living units, leading to high levels of rent and fraught living conditions, supplemented by squatting and improvising of temporary dwellings. Despite lack of state authority there were regulatory mechanisms in the Yishuv, mainly rent control and forums of arbitration among tenants and between tenant and landlords. These mechanisms exemplify the autonomy of the Yishuv and its multiple institutions of self help, much in line with what we would call today – the civil society.

After 1948 the state played a central role in providing accommodation in a variety of ways, supplemented by the Histadrut as a major contractor building primarily for its own members. The paper will briefly discuss three major forms of accommodation, first – the *Ma'abarot* – the immigrant transit camps (1948-1952), second – Immigrant collective agricultural settlements (*Moshavim*), and third - development towns from the mid-1950s onward. Despite the centrality of the state it was not the exclusive provider, and many immigrants, especially in the early state years, invaded vacated Arab neighborhoods. All the above forms

of accommodation had long term ramifications on the structure of stratification of Israeli society, creating relations of dependency and marginality of both the transit camp dwellers and the inhabitants of the development towns, as well as serving as breeding grounds for protest movements.

To conclude, the brief survey of conditions of accommodation in the different periods mentioned above will enable us both to become acquainted with an important aspect of the experience of immigrants, and to examine the significance of accommodation to the evolving structure of Israeli society.

סואעד מוחמד: תמורות במשכן הבדווי בגליל והשלכותיו החברתיות והתרבותיות.

החברה הבדווית במזרח התיכון, מאז תחילת המאה ה-20, עוברת תהליך משמעותי של שינוי תרבותי. החברה, שבמשך מאות בשנים שמרה על דפוסיה המסורתיים, החלה לאבד מדפוסיה היסוד של תרבותה וקולטת במקומם דפוסים חדשים, שונים ומודרניים. דפוסים אלו השפיעו על מעמדה ותרבותה של החברה. אחד התחומים שבהם בולט השינוי הוא בתחום המגורים. האוהל שבמשך מאות בשנים היה שם נרדף לחברה הבדווית הנוודית מפנה את מקומו לבית מאבן. השלב ראשון בשינוי היה שלב הפחונים: הפחונים נבנו משאריות פח גלי ומחביות מיושרות. החל מסוף תקופת המנדט הופיעו עשרות פחונים כמתקני-לוואי ראשוניים לאוהלים, הצמודים להם, ושימשו כמחסן, מטבח ודירת מגורים. הסיבה העיקרית להופעתם קשורה בהפסקת תהליך הנדידה ובמחיר החזקתם הזול בהרבה מהחזקת אוהל. השלב שני- צריפי עץ: במשך הזמן הוחלפו הפחונים בצריפי-עץ. מספרים גדל כאשר הבדווים רכשו צריפים רבים מעולים יהודים בתקופת חיסול המעברות והמעבר לבתי-קבע בקיבוצים. השלב שלישי- בתי-אבן: בתים בבניה קשה- בתי אבן ובלוקים- החלו להופיע במספר רב משנות החמישים של המאה הקודמת ואילך.

לבית המגורים, ישנו מקום חשוב ומרכזי בתרבותה של כל חברה כולל החברה הבדווית בייצוגיה השונים: הנוודית, החצי-נוודית ויושבת הקבע. האדם בכל חברה ובכל התפתחות חברתית וטכנולוגית, בונה לו משכן שמתאים לאורח חייו המיוחד. המעון נבנה מחומרי הבנייה שאפשר להשיגם מהסביבה הקרובה. ברור שאדם נווד יקים משכן נייד, לעומתו יושב קבע לא יגור בבית בעל אופי ארעי ונייד, אלא רק בבית קבוע. העשירי ובעל המעמד הגבוהה, יקים לו בית מרווח ומפואר, ואילו העני יסתפק בבית פשוט וצנוע, שישקף את אורח חייו ואמצעיו של האיש. כך יוצא כי ישנה הקבלה בין מעונו של האדם לבין מעמדו החברתי והכלכלי.

המאמר בכנס ידון במעבר של הבדווי בגליל מחיי הנדודים להתיישבות הקבע, תוך עמידה על המעבר מבית השיער לבית האבן, וכיצד מעבר זה השפיע על החברה והתרבות הבדווית. נקודה נוספת שידון בה המאמר תיגע במעמדו ומשכלו של המשכן בתרבות הבדווית, תוך התייחסות לסוגי המשכנים בתקופות ההיסטוריות השונות.

עפרה טנא: שינוי בעיצוב חלל המגורים בתל-אביב ברבע השני של המאה ה-20, כביטוי לשינויים במשפחה המערבית.

'בית' הוא מוסד חברתי הנוכח בזמן/חלל, אתר בו מתנהלים יחסים החברתיים בהקשר התרבותי, כלכלי, פוליטי ובתוך שיחי הידע הרלוונטיים. עיצוב חלל המגורים מייצג את הרעיונות שיש לבני התרבות אודות אורח החיים הראוי של המשפחה, אודות היחסים החברתיים הנורמטיביים בקרב בני המשפחה ומי זכאי לחלוק עמה את מרחב המגורים ואודות יחסי המשפחה עם המרחב החיצוני.

הדירות שנבנו בתל אביב (ובארץ ישראל בכלל) בתקופת המנדט מהוות עדות לשינוי דרמטי שהתרחש בעיצוב חלל המגורים במחצית הראשונה של המאה הקודמת. בשיח האדריכלי/האמנותי מזהה השינוי במעבר בין "העיצוב האקלקטי" ל"עיצוב המודרני" (הידוע בהקשר הישראלי גם בשמות: סגנון הבאהאוס, עיצוב פונקציונאלי, הסגנון הבין לאומי). השינוי אינו ייחודי לארץ ישראל, הוא התרחש בחללי המגורים בערי המערב, תחילה בבניה לדיוור הציבורי (דהיינו לכפופים מעמדית), בתהליך שנמשך על לאחורונה, גם בקרב בעלי המאה. כמו בתל אביב, העיצוב החדש יושם בבתים שנבנו במרחבים הקולוניאליים.

את שורשי השינוי יש לחפש, כך אטען, בשינויים תרבותיים, דמוגרפיים, כלכליים, שהתרחשו בקרב משפחות מעמדות הביניים בעת החדשה במערב והוא מייצג תהליכים מתמשכים של התכנסות המשפחה בחללה הפרטי וקביעת גבולות כלפי החברה במרחב החיצוני; שינוי בתפיסת 'הילדות' המודרנית; הבנה שונה של הקשר המונוגמי; שינויים בתפקיד האישה בבית הבורגני. בתל אביב התהליך התרחש במהירות, ב-fast forward, בנסיבות הייחודיות של בנית עיר למהגרים על ידי המהגרים.

את הרעיונות אודות חיי המשפחה הראויים ניתן לבדוק בתכניות הרצפה לאור הקריטריונים הבאים:

1. **ייעוד אתרים בבית לקטגוריה משפחתית** (אב, אם, ילדים, קרובים, זרים). גודלם של האתרים וקשריהם עם אתרים אחרים בחלל.
 2. **ייעוד פרקטיקות ביתים לאתרים במרחב הביתי** (שינה, עבודה, פנאי, עבודה, "זמן איכות").
 3. **ניראות ותנועה בחלל**. מי רואה את מי? מתי? מאיפה? ומה ניתן ללמוד מכך על האינטראקציה התוך ביתית
 4. **קשר עם החוץ**.
- השינוי בעיצוב שלושה חדרים בחלל המגורים - חדר הילדים, חדר שינה של בני הזוג, והמטבח - מייצג במיוחד את הרעיונות החדשים אודות היחסים במשפחה.

נועה חזן: בונים מדינה מצלמים גזע: ניתוח תצלומי בתים בישראל משנות החמישים והשישים

[2] דב ברנע, 1954, שכונה ד' באר

[1] צלם לא ידוע, גלוית דואר שנות ה-50, פלפוט

בתצלום שהודפס על גלוית דואר בשנות ה-50, ניראה מרחב חולי בבאר שבע ובו כביש סלול ושיכוני מגורים. בהיותו ריק ממי שאמורים לאכלסו, מהווה המרחב הבנוי המתהווה, כפי שמעיד הכתוב בתחתית הגלויה את "באר שבע המתחדשת" או באנגלית: "המודרנית".

פרט לכביש האספלט, שהוחלף בדרך עפר, מופיעים מייצגי "המודרניות וההתחדשות" מן הגלויה הצבעונית גם בתצלום השמאלי, שצולם בבאר שבע בשנת 1954. בתצלום, גבר לבוש כפתן לבן פוסע בשטח עפר. ילד קטן בחולצה ומכנסיים קצרים, הולך לצידו ומושך בכפתו.

השיכונים, המכונים וחוטי החשמל, ממוקמים גם בתצלום זה כמו בגלויה, במרחב חולי ובלתי מעובד. אולם למרות שהתצלום כמו הגלויה צולם בבאר שבע בשנות ה-50 ומכיל אותם מרכיבים בדיוק, הופעתו של הגבר המזרחי בשטח ה"מתחדש" או ה"מודרני" ממזרחת את המקום המקיף אותו וסותרת את רוח המודרניות וההתחדשות העולות מן הגלויה. מכאן שאותו מקום הפך בתצלום הראשון למרחב מתמערב ובתצלום השני למרחב ממוזרח.

באמצעות קריאה של תצלומים אלה ואחרים, אציג בהרצאתי את האופנים בהם הגזיעו תצלומים שנושאים "דיור" את המרחבים המצולמים ואת האוכלוסיות שהתגוררו בהם. זאת למרות שתחום הדיור נתפש והובן בקרב מדינאים בשנות ה-50, כאמצעי מרכזי לגיבושה של זהות ישראלית הומוגנית, שאמור היה לטשטש את ההבדלים התרבותיים שהתגלו בין יהודי הגלויות השונות.

אתיחס לתצלומים שאנתח כמסמכים חזותיים, שבכוחם לתעד יחסי כוח תרבותיים ופוליטיים ואזהה את בניין המגורים המופיע בתצלומים כסמן של תפישה המגזיעה את מנהגי התרבות של אוכלוסיות מהגרים שונות בישראל ומציגה אותם כמהותניים.

סיכום הכנס: מסקנות ושאלות פתוחות

Nurit Bird-David, President of the Israeli Anthropological Association: Ha-Bayit, Homes and Houses. Anthropological Perspectives

This lecture provides an overview within which to think generally about future anthropological research into houses and homes; it also draws together the presentations of the IAA Meeting. Recent decades have seen a surge of interdisciplinary interest in the topics of the house, the home and housing, to which, however, the contribution of anthropologists has been regrettably modest and eclectic. Yet the topics of the house and housing are so central in the current neo-liberal and global era that anthropologists can no longer keep silent about them. I explore resources within the discipline in order to engage with this subject and to contribute to the interdisciplinary debate, drawing on the presentations of the meeting and on my own research work.